

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Diplomová práce

2023

Eliška Čechová

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Historický ústav

Didaktické aspekty fotografie jako historického pramene

Diplomová práce

Autor: Eliška Čechová

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy (2. stupeň)

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň základní školy – dějepis

Učitelství pro 2. stupeň základní školy – etická výchova

Vedoucí práce: Mgr. Tamara Tomanová, Ph. D.

Oponent práce: Mgr. Irena Kapustová, Ph. D.

Zadání diplomové práce

Autor:	Eliška Čechová
Studium:	P17P0215
Studijní program:	M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - dějepis, Učitelství pro 2. stupeň základních škol - etická výchova
Název diplomové práce:	Didaktické aspekty fotografie jako historického pramene
Název diplomové práce AJ:	Didactic Aspects of Photography as a Historical Source

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce si klade za cíl vysvětlit roli fotografie při poznávání minulosti. Diplomová práce fotografii sleduje v jejích funkcích i možnostech interpretace. Fotografie je v práci uchopena jako svébytný historický pramen, který má své místo i ve školní edukaci. Součástí práce je analyticky pojatý metodický model práce s fotografií v podmínkách výuky dějepisu na ZŠ.

BAATZ, Willfried. Fotografie. Brno 2004.

BARTHES, Roland. Světla komora poznámka k fotografii. Praha 2005.

BERGER, John. O pohledu. Praha 2009.

ČÍSAŘ, Karel. Co je to fotografie? Praha 2004.

DUFEK, Antonín. Černobílá fotografie. Praha 1987.

FLUSSER, Vilém. Za filosofii fotografie. Praha 2013.

GOMBRICH, E. H. Příběh umění. Praha 1997.

GOMBRICH, E. H. Umění a iluze: studie o psychologii obrazového znázorňování. Praha 2019.

KRATOCHVÍL, Viliam. Metafora stromu ako model didaktiky dejepisu: k predpokladom výučby. Bratislava 2019.

LABISCHOVÁ, Denisa a Blažena GRACOVÁ. Příručka ke studiu didaktiky dějepisu. Ostrava 2008.

McLUHAN, Marshall. Jak rozumět médiím: extenze člověka. Praha 2011.

PANOFSKY, Erwin. Význam ve výtvarném umění. Praha 2013.

RITCHIN, Fred. Snímání rámu: fotožurnalismus, občan, dokument. Praha 2019.

SONTAG, Susan. O fotografii. Praha 2002.

SONTAG, Susan. S bolestí druhých před očima. Praha 2011.

WITTLICH, Filip. Fotografie - přímý svědek?: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání. Praha 2011.

WITTLICH, Filip. Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod. Praha 2017.

Zadávací pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Tamara Tomanová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Irena Kapustová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 27.11.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala pod dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis autora práce

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Tamaře Tomanové, Ph.D. za její pomoc, trpělivost, cenné rady a připomínky a vstřícný přístup při psané diplomové práci.

Dále děkuji své rodině a přátelům za jejich podporu.

Anotace

ČECHOVÁ, Eliška, *Didaktické aspekty fotografie jako historický pramen*, Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2023.

Diplomová práce si klade za cíl vysvětlit pojmy: fotografie, historický pramen a školní historický pramen. Nejdůležitější je vysvětlení fotografie jako školního historického pramene. Fotografie je v práci uchopena jako svěbytný historický pramen, který slouží k poznání minulosti a je součástí výuky dějepisu na základních školách. Teoretická část se zabývá historickým vývojem fotografie, druhy fotografií, v neposlední řadě i možnostmi využití fotografií. Praktická část bude obsahovat fotografie k vybranému historickému období. Následně bude popsána práce s fotografií jako školním historickým pramenem, který slouží k doplnění výuky školního dějepisu.

Klíčová slova:

fotografie, didaktika, školní historický pramen, historický pramen, dějepis

Annotation

ČECHOVÁ, Eliška, *Didactic Aspects of Photography as a Historical Source*, Hradec Králové: Faculty of Pedagogy, University Hradec Králové, 2023.

The thesis aims to explain the terms: photography, historical source and school historical source. The most important is the explanation of photography as a school historical source. Photography is treated in the thesis as a historical source of its own, which is used to understand the past and is part of the teaching of history in primary schools. The theoretical part deals with the historical development of photography, types of photographs and, last but not least, the possibilities of using photographs. The practical part will include photographs of a selected historical period. Subsequently, the work with photography as a school historical source, which serves to accompany the teaching of school history, will be described.

Keywords

photograph, didactics, school didactics source, historical source, history

Obsah

Úvod	9
1 Fotografie	12
1.1 Definice fotografie	12
1.2 Historický vývoj fotografie	14
2 Fotografie jako školní historický pramen	23
2.1 Druhy fotografií	24
2.2 Didaktické využití jednotlivých druhů fotografií	31
2.3 Další možnosti využití fotografie ve výuce dějepisu	34
3 Analýza fotografie	37
4 Praktická část	43
4.1 Metodické listy	43
4.2 Reflexe praktické části	52
4.3 Učitelé	56
4.4 Sebereflexe	59
Závěr	65
Seznam literatury	68
Přílohy	72

Úvod

Didaktice dějepisu je v poslední době věnováno stále více času a pozornosti. Postupně se ustupuje od frontální výuky a hledají se nové techniky a metody, jak výuku dějepisu zatraktivnit. Pro žáky je ale představa něčeho minulého mnohdy velmi náročná. Je tedy nezbytné žákům učivo přiblížit. Učitelé se snaží výuku koncipovat mnohem zajímavěji a zábavněji, a to často prostřednictvím různých typů didaktických médií, mezi která můžeme zařadit nejrozličnější typy historických pramenů, dokumentární filmy, literaturu faktu, karikatury, plakát, grafy apod. Využití fotografie je jednou z cest, jak výuku dějepisu pro studenty zatraktivnit. Fotografie jsou pro žáky i pro učitele dostupným médiem. Fotografie mohou vyjadřovat velmi silný emoční náboj, a tudíž jsou snáze zapamatovatelné. V současné době se fotografiemi a jejich propojení s historií zabývá projekt s názvem Yolocaust. Tento projekt v sobě spojuje dnešní selfie fotografie návštěvníků památníku holocaustu v Berlíně a autentické fotografie z koncentračních táborů.

Fotografie bezpochyby představují významnou součást našich životů. Už od dětských let se s fotografiemi běžně setkáváme a při prohlížení fotoalb se ptáme, co jednotlivé fotografie zachycují a jaký se za nimi schovává příběh. Nejinak tomu bylo i v mém případě. Umění fotografie mě zaujalo natolik, že fotografování jako takovému jsem se chtěla věnovat mnohem hlouběji, což se mi de facto splnilo. Zájem o tuto problematiku mě totiž ovlivnil tak výrazně, že se toto téma stalo i tématem mé diplomové práce.

Jak již bylo naznačeno, tak fotografie představuje významný společensko-kulturní fenomén a je součástí našeho každodenního života. Než abychom si něco zapsali či zapamatovali, sáhneme raději po telefonu a pořídíme rychlý obrázek toho, co právě potřebujeme. V neposlední řadě fotografujeme pro nás důležité okamžiky, např. narozeniny, oslavy, promoce, narození dítěte a mnohé další významné akce a festivaly. V některých případech můžeme zachytit velmi důležité okamžiky pro celou společnost. Ostatně nikdy nemůžeme vědět, jestli právě naše fotografie nebude dokumentovat důležitý společensko-historický milník.

Osobní motivací pro sepsání této práce je především uvědomění si role fotografie nejen v lidském životě, ale také získání vědomí toho, že každá fotografie je nositelem informací pro další generace, s čímž lze zejména ve školní výuce velmi dobře pracovat za předpokladu zvolení vhodných didaktických metod a přístupů.

Primárním cílem práce je především objasnění role fotografie při poznávání minulosti. V teoretické části je nejdůležitějším cílem definování pojmu fotografie a popis historického vývoje fotografie. Dále si práce klade za cíl vysvětlit a blíže specifikovat funkce a možnosti využití fotografie, a to nejen v běžném životě, ale především ve výuce školního dějepisu na základních školách. Tento cíl dokládá i praktická část práce, ve které se zaměřuji na vytvoření kompetentního metodického modelu práce s fotografií v podmínkách výuky dějepisu na základní škole. Tento vzorový model bude následně aplikován v praxi v jednotlivých třídách 1. i 2. stupně základních škol a prostřednictvím zpětné vazby dále v práci reflektován.

Pro potřeby teoretické části práce představovala naprosto zásadní metodu analýza odborné literatury ke zvoleným tematickým celkům. Práce s textem byla dále založena na třídění a syntéze získaných dat. Mnohem důležitější však jsou metody nastavené v praktické části, které vycházejí z metodologie kvalitativního i kvantitativního výzkumu. Můžeme tedy hovořit o smíšeném typu výzkumu. Výzkum je zaměřen na výuku školního dějepisu, kdy v rámci hodin dějepisu na základní škole bude připravena konkrétní vyučovací hodina na dané téma, přičemž fotografie zde bude v přímých vazbách využita jako didaktická pomůcka. Prostřednictvím reflektivního dotazníku budou sledovány reakce studentů na tento konkrétní typ vyučování. Tato část je realizována za pomoci metod kvantitativního výzkumu a proběhne na konci odučené hodiny. Reflexi odučené hodiny ovšem poskytnou také přítomní učitelé dějepisu, v jejichž třídách bude vyučovací hodina realizována. Celkem budou vedeny tři přímé rozhovory s učiteli dějepisu. Otázky zacílím i na problematiku využívání fotografie ve výuce a na konkrétní zkušenosti pedagogů s tímto didaktickým médiem. Odpovědi zaznamenám, následně analyzuji a významově propojím s reflexemi žáků. Nedílnou součástí praktické části budou tvořit také sebereflexe daných vyučovacích hodin.

O fotografiích se zmiňuje celá řada odborných publikací a titulů. Teorii fotografie se zabývá např. Willfried Baatz (*Fotografie*, 2004), Karel Císař (*Co je to fotografie?* 2004), Ján Šmok, Josef Pecák a Petr Tausk (*Barevná fotografie*, 1975) nebo Susan Sontag (*O fotografii*, 2002). Využitím fotografie ve výuce školního dějepisu se poté blíže zabývají didaktici často v rámci obecné didaktiky dějepisu, např. Denisa Labischová a Blažena Gracová (*Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, 2008). Přínosné mi byli publikace od Filipa Wittlicha (*Fotografie – přímý svědek?!* 2011, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací*, 2017).

Fotografie je i atraktivním tématem diplomových prací. Ve spojitosti s dějepisem se např. jedná o práci Zdeňka Kolafy (*„Hlasy minulosti“ – didaktizovaný pramen ve výuce dějepisu*, 2022).¹ Téma fotografie zasahuje i do oboru výtvarné výchovy, což dokládá práce Diany-Almut Ciencialové (*Využití fotografie ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy*, 2016).² Dalším oborem, do kterého zasahuje fotografie jako téma závěrečných prací, je informatika. Konkrétně je to práce Přemysla Kejzlara (*Digitální fotografie ve výuce informatiky na 2. stupni ZŠ 2010*).³ I v obecné pedagogice najdeme několik prací s tématem fotografie např. práce Sonyi Mátlové (*Modelové hodiny výuky fotografie na středních uměleckých školách*, 2021) a další.⁴

Diplomová práce je primárně rozdělena na teoretickou a praktickou část. Celkově je práce rozčleněna do čtyř kapitol. Prvořadě je předmětem teoretické části definování pojmu fotografie, dále nastínění jejího historického vývoje a představení jednotlivých druhů fotografií. Další část se věnuje fotografii v kontextu školního historického pramene. V první části definuji školní historický pramen, dále se pak věnuji typologii fotografií a jejich možnému využití ve výuce dějepisu. Nedílnou součástí teoretické části práce je pojednání o tom, jak s fotografiemi pracovat ve výuce dějepisu.

Práci uzavírá praktická část, ve které více rozvádím práci s historickou fotografií v rovině přímé školní edukace, přičemž k těmto fotografiím vytvářím pracovní a metodické listy, jejichž samozřejmou součástí je struktura edukační situace v kontextu celistvé přípravy na vyučovací hodinu. Každý pracovní list následně využívám při výuce dějepisu a zohledňuji zpětnou vazbu studentů i vlastní poznatky, vyplývající z procesu vzorové vyučovací hodiny.

¹ Zdeněk KOLAF, *„Hlasy minulosti“ (didaktizovaný pramen ve výuce dějepisu)*, Ústí nad Labem 2022.

² Diana-Almut CIENCIALOVÁ, *Využití fotografie ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy*, Olomouc 2016.

³ Přemysl KEJZLAR, *Digitální fotografie ve výuce informatiky na 2. stupni ZŠ*, Hradec Králové 2010.

⁴ Sonya MÁTLOVÁ, *Modelové hodiny výuky fotografie na středních uměleckých školách*, Brno 2021.

1 Fotografie

1.1 Definice fotografie

Definovat fotografii je poměrně náročné. Díky moderním technologiím a chytrým telefonům se fotografie stala běžnou součástí našich životů. Prakticky kdykoliv stačí pouze vytáhnout telefon a zmáčknout tlačítko. Fotografie jsou všudypřítomné. Každý z nás je několikrát denně konfrontován s fotografiemi, které si prohlédne. Jde o fotografie v časopisech, novinách, knihách, na různých výrobních produktech a především na internetu a sociálních sítích. Fotografie pomáhají vytvářet celkový dojem konkrétního sdělení.

Definování fotografie je velice náročné, protože de facto každý z nás může fotografii vnímat rozdílným způsobem. Z hlediska odborné terminologie jsem však zohlednila jen několik určujících definic.

Wilfried Baatz ve své publikaci *Fotografie* (2004) definuje fotografii „jako médium dokumentační, informační, komunikační a umělecké.“⁵

Autor knihy *Za filozofii fotografie* (2013) Vilém Flusser popisuje fotografii poněkud složitěji, ale odborněji. Dle Flussera jsou fotografie „pojmy zašifrované do věčných konfigurací, a sice jak pojmy fotografa, tak i pojmy, které byly naprogramovány do aparátu.“⁶

V knize *Barevná fotografie* (1975) nalezneme následující definici. „Fotografický snímek je obsahově uspořádaný systém rozlišitelných detailů. Fotografický snímek vzniká na základě existence osvětlené předmětem skutečnosti, zobrazené objektivem.“⁷

Významnou autorkou v oblasti výzkumu fotografie je Susan Sontagová. V její knize *O fotografii* (2002) najdeme velkou řadu charakteristických znaků fotografie. Jedna z charakteristik, kterou Sontagová předkládá, zní: „fotografie jsou křehké předměty, lehko se roztrhnou a snadno založí, ale podávají nám důkazy.“⁸ Tato charakteristika vystihuje fyzickou stránku fotografie jako předmět. Co se týče emocionální stránky fotografie, Sontagová předkládá charakteristiku fotografie jako „jeden ze základních prostředků

⁵ Willfried BAATZ, *Fotografie*, Praha 2004, s. 8.

⁶ Vilém FLUSSER, *Za filozofii fotografie*, Praha 2013, s. 154.

⁷ Ján ŠMOK, Josef PECÁK a Petr TAUSK, *Barevná fotografie*, Praha 1975, s. 196.

⁸ Susan SONTAG a Pavel VANČÁT, *O fotografii*, Praha 2002, s. 11.

*prožívání a nástroj k vyvolávání dojmu účasti“.*⁹ Jak tuto charakteristiku vysvětlit? Poměrně jednoduše, neboť při pohledu na fotografii prožíváme daný okamžik opakovaně, vybaví se nám různé detaily a my hned víme, kde jsme byli, proč jsme tam byli a jak jsme se u toho cítili. Každá fotografie existuje ještě dlouho poté, co daná událost proběhla. Z události se stane předmět – fotografie. Fotografie má nesmrtelnost do té doby, než ji někdo fyzicky zničí. Nicméně i tento fakt je diskutabilní, protože nikdo nikdy nemůže vědět, kolik kopií fotografie existuje.¹⁰ Fotografie se vždy vrací k určitému momentu v našem životě, a tudíž v nás vyvolávají určitou nostalgii, kdy si prostřednictvím fotografie vzpomeneme na událost, ale i na spoustu drobných detailů z daného období našeho života.¹¹ Například při pohledu na fotografii z Vánoc si vzpomeneme na vůni cukroví, na to zda byl venku sníh, na naše pocity, radost a v neposlední řadě i na to, co za dárky jsme objevili pod stromečkem. S tímto bodem souvisí i fakt, že fotografie v nás vyvolávají zasnění, protože v sobě mají zanesený určitý sentiment.¹² Proto si fotografie dobře pamatujeme podobně jako je tomu u pohyblivých obrazů v případě audiovizuálního materiálu. Nicméně fotografie nevyvolává jen to dobré, ale může vyvolat i špatné emoce, a tím negativně ovlivnit pozorovatele. Fotografie velmi dobře ovlivňují postoj veřejnosti ke konkrétní problematice.¹³ Tento nepřehlédnutelný fakt jsme mohli zaznamenat během pandemie covidu, kdy se nejrozličnější fotografie objevovaly ve velké míře, a to takřka každý den. Podle toho, jaká fotografie se zrovna objevila a kterou, kdo viděl, se formoval postoj každého z nás. Fotografie má schopnost šokovat. Můžeme zde vidět jistou paralelu k fotografiím, které zachycovaly koncentrační tábory. Ještě dnes, když vidíme tyto fotografie, tak na nás působí velmi emotivně s uvědoměním si toho, že na daném místě se odehrávala neskutečná zvěrstva.¹⁴ V neposlední řadě nám fotografie pomáhají vyplnit prázdná místa, která máme v přítomnosti a minulosti. Fotografie nám dokládají to, co se stalo a my si z nich dokážeme mnoho věcí odvodit a doplnit si mezery, které máme. Je důležité vždy mít na paměti, že fotografie mohla vzniknout za nějakým účelem, a proto je nezbytné pracovat při analýze fotografie s kritickým myšlením.

John Berger ve své stati *Pochopení fotografického obrazu* píše o tom, že „základním principem fotografie je fakt, že výsledný obraz není jedinečný, ba právě naopak, je nekonečně

⁹ Susan SONTAG a Pavel VANČÁT, *O fotografii*, Praha 2002, s. 16.

¹⁰ *Tamtéž*, s. 17.

¹¹ *Tamtéž*, s. 20.

¹² *Tamtéž*, s. 21.

¹³ *Tamtéž*, s. 22.

¹⁴ *Tamtéž*, s. 24.

reprodukovatelný.¹⁵ Dále pak hovoří o fotografii jako o „záznamu viděné věci.“¹⁶ Fotografie je určitým sdělením o události, která proběhla. Jde především o to, že autor fotografie se rozhodl, že to co vidí, je vhodné zaznamenat.¹⁷

„Všechny fotografie jsou memento mori. Fotografovat znamená účastnit se na smrtelnosti, zranitelnosti, nestálosti někoho (či něčeho) jiného. Právě vyjmutím tohoto momentu a jeho znehybněním vypovídají všechny fotografie o neúprosném plynutí času. Fotografie slouží i jako určitý nástroj komunikace a popis světa, ale zároveň je předmětem vědy a věda ji plně využívá.“¹⁸

1.2 Historický vývoj fotografie

Podle Wittlicha se dějiny fotografie „zabývají vývojem fotografického procesu od doby jeho vynálezu po současnost. Hlavní důraz je kladen na vlastní rozvoj média, odehrávající se na pozadí dobových estetických norem a společenských událostí.“¹⁹

Pro poznání a správnou interpretaci fotografie je nezbytně nutné seznámit se s její historií. Každá fotografie vznikla za určitých okolností, které mají vliv na to, jak fotografie vypadá, jakou technikou je zpracována a k jakému účelu byla pořízena. Při výkladu dějin fotografie se využívají mezníky, které známe z politických dějin. Tyto mezníky jsou poté doplněny periodizací, která vychází z historického vývoje fotografických metod a technik. Tato periodizace se dá připodobnit procesu „zmenšování nosiče záznamu a nárůstu počtu fotografujících.“²⁰

Co se týče spojitosti fotografií s obrazy, tak lze konstatovat, že fotografie vycházejí z obrazů a přejímají od obrazů rámování, perspektivu, komponování záběru a mnoho dalších formálních postupů.²¹ Obecně můžeme tvrdit, že fotografie a malířství se v průběhu historického vývoje vzájemně ovlivňovalo.

¹⁵ Karel CÍSAŘ, *Co je to fotografie?*, Praha 2004, s. 63.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 63.

¹⁷ Upraveno podle Karel CÍSAŘ, *Co je to fotografie?*, Praha 2004, s. 64.

¹⁸ Nicholas MIRZOEFF, *Úvod do vizuální kultury*, Praha 2012, s. 97 – 98.

¹⁹ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 58.

²⁰ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 10.

²¹ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 14.

Historický vývoj fotografie rozdělím do následujících období:

1. „Období 1839 – 1859,
2. Období 1859 – 1889,
 - i. Etapa 1859 -1871,
 - ii. Etapa 1871 – 1889,
3. Období 1889 – 1929,
 - i. Etapa 1889 – 1899,
 - ii. Etapa 1900 – 1911,
 - iii. Etapa 1911 – 1919,
 - iv. Etapa 1920 – 1929,
4. Období 1930 – 1959,
5. Období 1960 – 1999,
6. Období od roku 2000.“²²

1. Období 1839 – 1859

Hlavní technikou tohoto období je tzv. daguerrotypie.²³ Tato technika byla představena 7. ledna 1839 a za jejím vznikem stojí Louis Jacques Mandé Daguerre, po kterém je tato technika pojmenována, a Nicéphore Niépce.²⁴ Daguerre a Niépce jsou považováni za objevitele fotografie.²⁵ Jméno Nicéphora Niépce je spojováno s technikou heliografie, která spočívá v kopírování předloh na zcitlivělé papíry, popř. na sklo.²⁶ Základem tohoto prvního fotografického procesu je vyleštěná kovová deska, která je tvořena tenkou vrstvou stříbra na měděném podkladu. Tato deska byla pokryta dalšími chemikáliemi, které jsou citlivé na světlo.²⁷ Fotografie tvořené pomocí této metody nebyly ohebné a pružné, tak jak jsme zvyklí u fotografií pořízených na fotografickém papíře.²⁸ Fotografie pořizované touto technikou byly vždy originálem, protože je nešlo kopírovat. Daguerrotypie byla velmi

²² Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 10 – 13.

²³ *Tamtéž*, s. 10.

²⁴ Daguerrotypie: Nejstarší evropské fotografické záznamy. *Národní technické muzeum* [online]. 2014 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.ntm.cz/data/veda-a-vyzkum/booklet-cz.pdf>.

²⁵ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 23.

²⁶ *Tamtéž*.

²⁷ Nicholas MIRZOEFF, *Úvod do vizuální kultury*, Praha 2012, s. 91.

²⁸ Daguerrotypie: Nejstarší evropské fotografické záznamy. *Národní technické muzeum* [online]. 2014 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.ntm.cz/data/veda-a-vyzkum/booklet-cz.pdf>.

přesnou technikou a zachycovala i ty nejmenší detaily. Své uplatnění našla v portrétních fotografiích.²⁹ První dochovanou fotografií je fotografie s názvem *Pohled z okna na dvůr* z roku 1826 a vznikla exponováním na cínové desce, která byla pokryta vrstvou asfaltu. Nicméně takto fotografie byla nepoužitelná. Daguerre na tomto vynálezu dále pracoval a po smrti Diépca vytvořil fotografii, která již měla své praktické využití.³⁰ Matematikovi, astronomovi a v neposlední řadě i chemikovi Johnu Herschelovi je přisuzována skutečnost, že jako první použil pojmy: fotografie, pozitiv a snímek.³¹

V českém prostředí se lidé o fotografii dozvěděli 27. ledna 1839, kdy vyšla zpráva v Pražských novinách. Dne 8. března 1839 bylo k tématu publikováno krátké pojednání v *České včele*.³² Následovaly nejrůznější výstavy a byly vydány popisy této metody. Autorem prvního popisu byl pražský fyzik Ferdinand Hessler.³³

Filip Wittlich ve své knize *Fotografie – přímý svědek* (2011) mezi tyto dvě časové období zahrnuje další procesy, které vznikaly a měly vliv na vznik a následující vývoj fotografie. Konkrétně jde o ambrotypii, ferrotypii a kalotypii.

Ambrotypie je portrétní technikou. K této technice je zapotřebí slabý negativ, který je na černé podložce. Výsledek by poté měl vzbuzovat dojem pozitivu. Typické pro tuto techniku je černé pozadí, díky kterému dojde ke zvýraznění zobrazovaného. Ambrotypie je velmi blízká daugerrotypii. V rámci ambrotypie byly vytvořeny portréty významných osobností českého národního obrození, konkrétně např. Boženy Němcové nebo Jana Nerudy. Velmi podobná je i technika pannotypie.³⁴

Nejrozšířenější techniku v tomto období představovala ferrotypie, která byla původně založena na mokřím procesu, nicméně později byla modifikovaná pro želatinové desky. Ferrotypie je prakticky totožná s technikou ambrotypie, pouze s tím rozdílem, že podložkou je železný plíšek natřený černou nebo tmavohnědou barvou. Tuto techniku hojně využívali fotografové na poutích a později byla používána v automatech na podobizny.³⁵

²⁹ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 27.

³⁰ *Tamtéž*, s. 24.

³¹ *Tamtéž*, s. 25.

³² *Česká včela* byla přílohou *Pražských novin*.

³³ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 26.

³⁴ *Tamtéž*, s. 27 – 28.

³⁵ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 28.

Ve stejné době, kdy Daguerre přišel s objevem fotografie, přichází se stejným objevem anglický vynálezce William Henry Fox Talbot. Právě W. H. F. Talbot přichází s možností rozmnožit jednotlivé snímky dvoustupňovým procesem na negativ a pozitiv. Kalotypie byla de facto vylepšená fotogenická kresba. Fotografii pořízenou touto technikou bylo možné zhotovit ve větším množství a měly i velkou škálu uplatnění. Tyto fotografie sloužily jako fotografie v knihách.³⁶

2. Období 1859 – 1889

Pro toto období je typické využití techniky mokrého kolodiového procesu.³⁷ Tato metoda také bývá nazývána jako archerotypie. Název je odvozen od vynálezce Fredericka Scotta Archera, který s tímto objevem přichází v roce 1851.³⁸ Základem této metody je „*kolodium, roztok nitrocelulózy v alkohol-etérové směsi, který rychle zasychá a používal se jako forma tekutého obvazu na rány.*“³⁹ Bylo velmi náročné vytvořit fotografii v exteriéru, jelikož fotograf musel mít s sebou vždy přenosnou černou komoru, kde bezprostředně fotografii vyvolal a negativ musel nechat usušit. Důvodem tohoto složitého procesu byl fakt, že se zcitlivělé desky musely připravit těsně před expozicí. Tato technika umožnila vytvářet mnoho kopií fotografií a obraz byl daleko detailnější než v předchozím období.⁴⁰ V tomto období roste význam fotografie, jelikož se stávají součástí života lidí a informují veřejnost o nejrůznějších věcech. Fotografie je nově chápána jako určitý sdělovací prostředek. V tomto období také vznikají první fotografické spolky. Toto období rozdělujeme do dvou etap, které se od sebe odlišují technologií. První etapou jsou léta 1859 – 1871 a druhou etapou jsou léta 1871 – 1889.⁴¹

³⁶ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!*: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání, Praha 2011, s. 28.

³⁷ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 10.

³⁸ Mokry kolodiový proces. *Analogue* [online]. 7. 4. 2014 [cit. 2022-01-21]. Dostupné z: <https://www.analogue.cz/mokry-kolodiov-y-proces/>.

³⁹ Mokry kolodiový proces ukázal světu kouzlo zastaveného okamžiku i smrt. *IDNES.cz* [online]. 11. 12. 2021 [cit. 2022-01-21]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/technika/mokry-kolodiov-y-proces-richtr-fotografie-techniky-historicke-expozice.A211208_143249_tec_technika_alv.

⁴⁰ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!*: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání, Praha 2011, s. 29.

⁴¹ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 10 – 11.

i. Etapa 1859 – 1871

Tato etapa je vyznačována poměrně prudkým rozmachem fotografie, pro kterou byla příznačná obliba tzv. fotografických vizitek. Tyto fotografické vizitky mají velký vliv na vytváření rodinných fotoalb. Předchozí využívání fotografie jako nástěnného obrazu upadá. Technika daguerrotypie se v tomto období přestává používat.⁴²

V roce 1868 objevil Jakub Husník vynález světlotisku. Při této metodě se negativ přenesl na tlustou skleněnou desku, která byla potažena vrstvou citlivé želatiny, která po osvitu a vymytí sloužila jako štoček.⁴³ Metoda světlotisku měla své využití v tisku pohlednic.

ii. Etapa 1871 – 1889

V roce 1871 přišel britský fotograf Richard Leach Maddox s objevem želatinové desky, které nahradily kolódiové desky. Maddox pracoval se světlocitlivými látkami, které zafixoval do vrstvy želatiny. Tato technika byla velmi důležitá především z hlediska toho, že umožnila připravovat desky v dostatečném předstihu, díky čemuž se tato činnost nemusela realizovat těsně před expozicí.⁴⁴ V této etapě vývoje fotografie se začínají uplatňovat fotomateriály vyrobené v továrnách. Postupně se zavádějí nové formáty fotografií a roste poptávka po speciálních úpravách např. naleptání fotografie do skla nebo na porcelán. Od 80. let 19. století se začínají využívat celuloidinové, kaseidinové a další papíry.

V roce 1881 přišel Jiří Meisenbach s technikou zvanou autotypie. „*Postup spočíval v rozkladu obrazu na množství bodů pomocí mřížky, a tím k vytvoření iluze tónů a polotónů reprodukováného snímku. Při reprodukci fotografie byl nejprve přes autotypickou mřížku fotografován nový negativ stejné velikosti jako požadovaný štoček, který byl přenesen na kovovou desku a chemicky zpracován.*“⁴⁵ Autotypie měla několik výhod – jednoduchost, rychlost a velké množství kopií. Na druhou stranu jistý problém představoval fakt, že na fotografiích je značné zrnění, které je způsobené rozkladem obratu na jednotlivé body.

⁴² Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 11.

⁴³ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!*: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání, Praha 2011, s. 34.

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 29.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 35.

To se většinou děje při použití nekvalitního papíru. Autotypie se stala základem pro další tiskové techniky.⁴⁶

Další významnou technikou pro reprodukování fotografie byla tzv. heliogravura. Tuto techniku vynalezl Karel Klíč a jde o vynález fotochemického tisku z hloubky. Principem této techniky bylo přitlačení papíru na tiskovou desku, na tiskové desce byly prohlubně, kam se nanese tiskařská barva. Díky tomu, že deska nebyla rovná, vznikaly na obraze různé odstíny barvy. První tiskárna, která uvedla tento tisk do chodu, byla tiskárna A. Haase v Praze a stalo se tak v roce 1912. Od 1926 vycházel obrázkový týdeník *Pestrý týden*, který byl touto technikou celý tištěný.⁴⁷

3. Období 1889 - 1929

V tomto období zažívá určitý rozmach amatérská fotografie, která zachycuje momentální situace. Vliv na to má i to, že dochází k určitému pokroku v oblasti konstrukce fotoaparátů, které umožňují pořizovat fotografie prakticky ihned z ruky. Fotografie se daleko více stávají neoddělitelnou součástí nejrůznějších časopisů a knih, což je možné díky kvalitnějšímu tisku a technickému pokroku v této oblasti. Fotografie jsou součástí specializovaných disciplín jako je např. kriminalistická fotografie, v těchto oborech se fotografie vyvíjí zcela samostatně. Toto období rozdělujeme na čtyři jednotlivé etapy.⁴⁸

i. Etapa 1889 – 1899

Pro tuto etapu je typický tzv. uhlotisk. Metoda uhlotisku využívá uhelného prachu a sazí. Po použití barevných prášků již nemluvíme o uhlotisku, ale o pigmentu. Uhlotisk se vyznačuje tím, že je možné identifikovat reliéf, kterým je tvořen. Povrch uhlotisku je sametově matný.⁴⁹

Zásadní pro tuto etapu byly různorodé výstavy, a sice Zemská jubilejní výstava, Národopisná výstava československá a Výstava architektonická a inženýrská. Každá z těchto výstav měla vliv na rozvoj fotografie. Nejen, že fotografie byla součástí těchto výstav, zároveň jsou prostřednictvím fotografií výstavy zdokumentovány.

⁴⁶ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!*: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání, Praha 2011, s. 35.

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 35.

⁴⁸ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 11-12.

⁴⁹ Pavel SCHEUFLER, *Historické fotografické techniky*, Praha 1993, s. 27.

V roce 1891 se konala Zemská jubilejní výstava. Tato výstava se zaměřila na hospodářství, kulturu a společnost v českých zemích. V oblasti fotografie má význam pro rozvoj dokumentární fotografie. Výstavy se aktivně účastnilo několik fotografů, kteří celou výstavu dokumentovali, jmenovitě Rudolf Bruner-Dvořák, Jindřich Eckert a František Gumprle. Právě Rudolfovi Brunerovi-Dvořákovi se povedlo zachytit a vytvořit celou sérii fotografií pádu vzdušného balonu Kysibelka.⁵⁰

Roku 1895 se konala Národopisná výstava československá. Z této výstavy pochází velké množství fotografií, které ji dokumentují. Snímky zachycují interiéry a instalace v interiérech a detaily jednotlivých předmětů, ale i běžné návštěvníky výstavy. Tato výstava velmi ovlivnila českou amatérskou fotografii.⁵¹

Poslední důležitou výstavou byla výstava v roce 1898 s názvem Výstava architektonická a inženýrská. Tato výstava prezentovala výrobky z různých oborů. Expozice obsahovaly výrobky, které dokládaly historii jednotlivých odvětví.⁵²

ii. Etapa 1900 – 1911

Dominantní technikou, kterou je zpracovávána fotografie, je v této etapě tzv. gumotisk. Postupně se pak objevuje olejotisk a bromolejotisk. „*Gumotisk měl citlivou vrstvu upravenou z arabské gumy smíchanou s pigmentem a zcitlivěnou dvojchromanem draselným.*“⁵³ Určitý rozmach zažívá umělecká fotografie. Ale přibývají i příležitostní fotografové. V neposlední řadě se v této etapě etabloují i fotografové, kteří se zaměřují na místopisné fotografie, které byly určeny pro pohlednice. Vedle těchto fotografů se objevují i fotografové specialisté např. muzejní fotograf, policejní fotograf a další.⁵⁴

⁵⁰ Jubilejní zemská výstava v Praze 1891 v kulturně-historickém kontextu [rukopis] : diplomová práce / Jan Menhard ; vedoucí práce: PhDr. Markéta Jarošová, Ph.D. -- Praha, 2021.

⁵¹ Fotografové a Národopisná výstava československá. *Prameny a studie*. Praha: Národní umělecké muzeum Praha, 2015, (56), 80-101. ISSN 0862-8483.

⁵² Výstava architektury a inženýrství: Výstava architektury a inženýrství 1898. *Městská knihovna v Praze* [online]. Praha, 2014 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://search.mlp.cz/cz/titul/vystava-architektury-a-inzenyrstvi/4047390/#/book-content&dk=key-eq:3998787-amp:titul-eq:true&getPodobneTituly=deskriptory-eq:2015526-amp:key-eq:4047390>.

⁵³ Pavel SCHEUFLER, *Historické fotografické techniky*, Praha 1993, s. 34.

⁵⁴ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 12.

iii. Etapa 1911 – 1919

V této době se postupně etabluje pozice fotografa jako umělce, čímž se toto období liší od předchozího. V minulých obdobích se spíše setkáváme s fotografy-amatéry, kteří fotí pro zábavu a fotografy, kteří v tomto odvětví pracují jako profesionálové. S etablováním uměleckých fotografů souvisí i nový typ fotografie, který je vystavován, a to jsou fotografické akty. Fotografický akt zobrazuje nahé lidské tělo.⁵⁵ Fotografové začínají pracovat s přirozeným světlem, ale vznikají i fotoateliéry, které pracují výhradně s umělým světlem. Fotografie během 1. světové války začínají působit na vnímání lidí i na jejich případné ovlivňování.⁵⁶

iii. Etapa 1920 – 1929

Postupně dochází ke zdůraznění pocitů, které má fotografie vyvolat. Nejde tolik o to, co fotografie zachycuje, ale jaké pocity z ní vyzařují. Snímky mohou působit, mlhavě a rozmazaně.⁵⁷

4. Období 1930 – 1959

Poprvé se objevuje barevná fotografie a fotografie se postupem času i zvětšují. Ve 30. letech dochází k proměně fotografie v tom smyslu, že se začínají fotografovat jiné objekty a mění se cíl fotografování. Fotografie jsou ostré, věcné a velmi často zachycují sociální otázky tohoto období. Fotografie je vnímána především prostřednictvím tisku. V tomto období dochází k prvnímu bližšímu zkoumání fotografie a jsou uskutečňovány výzkumy, které se zabývají nejen historickým vývojem fotografie, ale také jinými charakteristickými aspekty.⁵⁸

⁵⁵ Ján ŠMOK, *Akt vo fotografii*, Osveta 1986.

⁵⁶ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 12.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 12.

⁵⁸ *Tamtéž*.

5. Období 1960 – 1999

Velký rozvoj zažívá amatérská fotografie, kdy si obyčejní lidé mohou zachytit nejrůznější okamžiky jejich života. Od roku 1990 jsou fotografie již plně barevné a barevná fotografie představuje dobový standard.⁵⁹

6. Období od roku 2000

Od roku 2000 se plně rozvíjí a uplatňuje digitální fotografie. Díky tomu je fotografování a fotografie dostupnější a dochází k velkému rozšíření počtu fotografujících.⁶⁰

⁵⁹ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 13.

⁶⁰ *Tamtéž.*

2 Fotografie jako školní historický pramen

*„Historický pramen můžeme chápat jako autentické, bezprostřední médium, které nám dokládá události, které se v minulosti staly. Mezi historické prameny řadíme: listiny, kroniky, dokumenty, vyprávění pamětníků, umělecká díla, karikatury, fotografie historické mapy, stavební památky, nástroje, zbraně, dobové filmy, zvukové nahrávky a další.“*⁶¹

Gracová s Labischovou ve své publikaci *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu* (2008) rozděluje prameny na písemné, hmotné a vizuální.

Písemné prameny autorky definují jako *„texty, které vznikaly v minulosti a jsou dochovány v originálech nebo v opisech.“*⁶² Viliam Kratochvíl mluví o tom, že písemné prameny by měly být běžnou součástí výuky dějepisu i součástí učebnic dějepisu. Žáci by měli být schopni interpretovat nejrůznější texty.⁶³

Hmotné prameny definoval U. Mayer jako *„širokou škálu historických předmětů denní potřeby.“*⁶⁴ Tyto prameny nám pomáhají k bližšímu pochopení dějin každodennosti.⁶⁵

Filip Wittlich odkazuje na Josefa Petráně, který rozděluje historické prameny na umělecké památky a dokumentačně reprodukční prameny. Fotografie lze řadit do obou skupin. Umělecké památky jsou podle Petráně *„zvláštní skupina nepsaných památek a dělí je na vizuální a auditivní.“*⁶⁶ Dokumentačně reprodukční prameny Petráně řadí mezi nepsané prameny. Dále zde patří, vyjma dokumentačně reprodukčních pramenů, památky, archeologické prameny, etnografické prameny, lingvistické prameny a tradice. Mezi nepsané prameny řadíme i fotografie. Petráně konkrétně fotografii řadí mezi dokumentačně reprodukční prameny. Dokumentačně reprodukční prameny byly pořízeny za účelem co nejpřesnější dokumentace osobnosti, události či jevu.⁶⁷

Při práci se školními historickými prameny je důležité mít na paměti, že žáci nejsou „nepopsaným listem papíru“, ale mají určité představy, vědomosti, názory a postoje, které je

⁶¹ Denisa LABISCHOVÁ a Blažena GRACOVÁ. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 72.

⁶² *Tamtéž*, s. 79.

⁶³ Viliam KRATOCHVÍL, *Metafora stromu ako model didaktiky dejepisu: K predpokladom výučby*, Bratislava 2019, s. 26.

⁶⁴ Denisa LABISCHOVÁ a Blažena GRACOVÁ. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 91.

⁶⁵ *Tamtéž*, s. 92.

⁶⁶ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 100.

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 103.

ovlivňují. Učitel by měl s těmito hodnotami pracovat a dopomáhat žákům k tomu, aby pochopili historický kontext. Důležité je i propojení žáků s minulostí pomocí toho, jak historie zasáhla do rodiny, města, kde žijí popř. i toho, co mají doma, k čemu se dají různé předměty využít a jak jsou staré.⁶⁸

2.1 Druhy fotografií

Filip Wittlich ve své knize *Fotografie – přímý svědek?! (2017)* rozděluje fotografie na ateliérové fotografie, vizitky a kabinetky, místopisné fotografie, dokumentační fotografie, vědecké fotografie, privátní fotografie a reportážní fotografie.⁶⁹

Ateliérová fotografie, vizitky a kabinetky

V této oblasti se fotografie rozšířila jako první. Tyto fotografie měly svůj specifický účel a tím byla schopnost zobrazit lidskou podobu. V roce 1841 založil malíř a fotograf Wilhelm Horn první fotoateliér v Čechách. Horn ve svém fotoateliéru portrétoval, ale i prodával fotografické vybavení. Od roku 1854 začal vydávat svůj vlastní časopis s názvem *Photographisches Journal*. Koncem 50. let 19. století se rozšiřují fotografické ateliéry i do okresních měst, nicméně ceny za zhotovení fotografií byly vysoké. Fotoateliéry zažívají určitý rozmach v souvislosti s vizitkami. Díky vizitkám se z fotografií stalo dostupné zboží. Fotografie na vizitkách se rozšířily do celého světa a byly přístupné celé společnosti. Vizitky byly přibližně o velikosti 9,4 x 5,8 cm. Vizitky byly ukládány do alb, která měla knižní podobu, kde se zastrkovaly do připravených paspart. Podoba vizitek podléhala určitým módním trendům. V prvních letech se na vizitkách zachycovaly celé postavy a až později se přistoupilo k zobrazování horní poloviny těla.

Na konci 60. let 19. století se rozšířily tzv. kabinetky. Tyto fotografie byly větší než vizitky, šlo o rozměr 17 x 11 cm. Díky většímu rozměru došlo i k lepší kvalitě fotografie. Kabinetky byly oblíbenější u majetnější části obyvatel.

⁶⁸ Viliam KRATOCHVÍL, *Metafora stromu ako model didaktiky dejepisu: K predpokladom výučby*, Bratislava 2019, s. 15-16.

⁶⁹ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 39 – 44.

Vizitky a kabinetky se uplatnily i v exteriérové fotografii, kde se cílovými objekty stávala významná města, památky, lázně a letoviska. Využívaly byly také v cestovním ruchu. Mezi další oblíbené motivy patřily i reprodukce výtvarných děl nebo uměleckých předmětů. I tyto fotografie se ukládaly do alb.

Dalším oblíbený typ fotografie představovala stylizovaná fotografie. Tento typ fotografie reflektoval zálibu v divadle a v uměleckých kostýmech. Tyto fotografie se snažily napodobit určité téma, nejčastěji se jednalo o naaranžovanou historickou scénu, exotické výjevy nebo národopisná seskupení.

V průběhu let se z fotoateliérů stávaly luxusní salóny, které byly vybaveny nejen k fotografování, ale i k většímu komfortu pro zákazníky. Portrétní fotografie se začaly pořizovat v nejrůznějších dekoracích, např. jako namalované pozadí, trojrozměrné předměty, sloupy, květiny nebo třeba nábytek. Tato obliba postupně opadala po roce 1900. Velký rozmach zažívá fotografie paradoxně během 1. světové války, jelikož běžnou součástí odvodu branců bylo i jejich fotografování. Velký podíl na rozšíření fotografie měly i nejrůznější úřední doklady, kde byly fotografie vyžadovány. Jednalo se zejména o občanské legitimace, cestovní pasy a další doklady totožnosti.⁷⁰

Místopisná fotografie

V 19. století se fotografové nevěnovali pouze práci v ateliéru, ale i mimo něj. Velmi oblíbené a zákazníky poptávané byly fotografie měst, přírodních zajímavostí a památných míst. Od 60. let 19. století se velmi rozvinul obchod s vizitkami, na kterých se nacházely nejrůznější místopisné fotografie. Tento typ fotografie si postupem času oblíbili sběratelé, cestovatelé a milovníci památek. Dodnes jsou tyto fotografie cenným pramenem, jelikož slouží k poznání nejrůznějších památek, místopisu, etnografie apod.

Mezi nejznámější české místopisné fotografy patří František Fridrich, Jindřich Eckert a František Krátký. František Fridrich se ve své tvorbě zaměřoval právě na exteriérovou místopisnou fotografii. Jeho kariéra byla velmi bohatá, sám Fridrich zachytil např. stavbu a požár Národního divadla. Oproti tomu Jindřich Eckert začínal jako fotoamatér a portrétní fotograf. Od 70. a 80. let se začal věnovat místopisné fotografii a vytvořil první velké cykly fotografií Šumavy a Krkonoš. Od 90. let se věnoval fotografování Prahy, kde zachytil mizející

⁷⁰ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!*: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání, Praha 2011, s. 39 – 44.

části Prahy. František Krátký se převážně soustředil na aranžování scén s lidskými těly, ale během výletů po Čechách se mu podařilo zachytit i velké množství venkovských památek, krajů a venkovských tradic.⁷¹

Místopisné vizitky byly vydány i v knižních publikacích. V roce 1864 vyšel první sešit s názvem *Obrazárny česko-moravské ve fotografiích*. V letech 1896 – 1898 bylo vydáno dílo s názvem *Letem českým světem* s podtitulem *Půl tisíce fotografických pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska*. Především díky kvalitnějšímu tisku byla tato publikace v lepší kvalitě, než předchozí.⁷²

Dokumentační fotografie

Dokumentační fotografie velmi úzce souvisí s fotografií místopisnou. Jelikož tento typ fotografie je spojen s dokumentací nejrůznějších technických a průmyslových památek. V roce 1867 bylo vydáno první album s fotografiemi průmyslových podniků. Toto album vyšlo z iniciativy majitele textilních závodů v severovýchodních Čechách Johanna Liebega. Album vyšlo pod názvem *Die industriellen Etablissements von Johann Liebeg & Co.*, tato kniha obsahovala text, tabulky, plány, mapy a 24 fotografií od neznámého autora. V roce 1871 Joseph Löwy vytvořil album, které dokumentovalo stavbu a provoz Rakouské severozápadní dráhy. Jindřich Eckert o rok později začal dlouhodobou dokumentaci kolejových vozidel značky Ringhoffer. Dokumentační fotografie pořizoval i známý český autor František Drtikol.

Do dokumentační fotografie můžeme zařadit i policejní fotografie. Poprvé v českém prostředí byla policejní fotografie pořízena 14. října 1895 v Bartolomějské ulici v Praze. Policisté došli k závěru, že fotografie jim usnadní práci v tom smyslu, že mohou vést dokumentaci pachatelů, nejrůznějších stop a míst činu. Reportáž o tom, jak je využívána fotografie policií, byla zveřejněna 20. listopadu 1908 v časopise *Český svět*.⁷³

Vědecká fotografie

V průběhu druhé poloviny 19. století se fotografie začíná uplatňovat i v přírodních vědách, lékařství, matematice, fyzice, právu i v humanitních vědách. Velký význam měla fotografie ve fyzice a v lékařství, kdy právě díky ní, bylo možné přijít s novými objevy.

⁷¹ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!*: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání, Praha 2011, s. 44 – 45.

⁷² *Tamtéž*.

⁷³ *Tamtéž*, s. 45 – 46.

Samotní badatelé definují nové typy fotografií v rámci vědecké fotografie. Etienne-Jules Marey vytvořil fyziologickou fotografii, která byla založena na studii pohybu. Albert Londe je považován za zakladatele lékařské fotografie, Londe byl také velkým podporovatelem rentgenologie. V Čechách se vědecká fotografie prosadila díky práci českého lékaře Jana Evangelisty Purkyně. Ernst Mach vyfotografoval kulky letící kolem hlavy, což byly první fotografie předmětu v letu, čímž položil základy balistické fotografie⁷⁴. Bratři Jan a Josef Fričové stáli za vývojem astronomické fotografie. Dalším významným autorem astronomických fotografií byl astronom Ladislav Weinek, který údajně pořídil první fotku meteoritu a je také autorem *Fotografického atlasu Měsíce*, který byl vydán v roce 1897. Slunce se podařilo vyfotografovat Karlu Václavu Zengerovi, který působil jako profesor české techniky.

Privátní fotografie

Od 80. let 19. století se setkáváme s velkou poptávkou po fotografiích a velký rozmach zažívá amatérská fotografie. Postupně se amatéři v oblasti fotografie začínají sdružovat do nejrůznějších fotografických spolků, kroužků a klubů. Nejstarším fotografickým klubem byl Klub fotografů amatérů v Praze, který byl založen 19. srpna 1889. Do tohoto klubu přispívali i profesionální fotografové jako např. J. Eckert a J. Husník. Klub fotografů amatérů si tvořil i svůj vlastní časopis s názvem *Fotografický obzor*, který vycházel až do roku 1944. Mezi fotografy amatéry se řadil i český básník Josef Václav Sládek.

Technika se postupně zjednodušovala, a proto si ji mohl dovolit téměř každý. Nejčastěji se pořizovaly domácí a především rodinné fotografie. Rozvoj v té době zažívá i tzv. momentní fotografie, která byla vytvořena v exteriéru v pohotové expozici nearanžovaných objektů.⁷⁵

Reportážní fotografie

Reportážní fotografie neboli zpravodajská, popř. novinářská fotografie se vyznačuje fotografováním událostí. Nejstarší fotografií v Čechách, která byla pořizena, je fotografie

⁷⁴ Ernst Mach: česko-německý fyzik a filozof. *Techmania, Science Center/Eduportál* [online]. Plzeň, 2007 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <http://edu.techmania.cz/cs/encyklopedie/vedec/1245/mach>.

⁷⁵ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 48–49.

od profesora fyzika Bedřicha Franze z roku 1841 a dokumentuje slavnost Božího těla na Zelném trhu v Brně. O sedm let později byla zaznamenána mše na Koňském trhu v Praze. Pardubický fotograf Josef Pírko je považován za zakladatele sportovní reportážní fotografie. V rámci reportážní fotografie má velké uplatnění právě momentní fotografie.

Za zakladatele skutečné novinářské fotografie můžeme považovat Rudolfa Brunera Dvořáka, který jako první vytvořil fotografickou reportáž a jejím obsahem byl let a následná havárie vyhlídkového balónu Kysibelka. Bruner Dvořák působil v Praze, kde si na Vinohradech založil svůj vlastní ateliér. Dvořák přispíval do několika časopisů, a to především do časopisu *Český svět*. Od roku 1891 se stal momentním fotografem následníka trůnu Ferdinanda D'Este. Dvořák úzce spolupracoval i se svým bratrem, který zachytil události sarajevského atentátu. Společně pak bratři zachytili první události nově vzniklého Československého státu.

O významné postavení se zasloužila i sociální fotografie. Tento typ fotografií se soustředí na běžný život pracujících. Svou pozornost ji věnovali Oldřich Straka a Marie Strachová. Marie Strachová se poté soustředila na fotografie z pohraničí.

Reportážní fotografie měla a dodnes má poměrně široký záběr, dokumentovala prakticky všechno od každodenního života lidí až po významné politické události.

V meziválečném období působili známí fotografové jako např. Karel Hájek, Václav Jirů, Jan Lukas nebo Bohumil Šťastný. Zdeněk Tmej, Ladislav Sitenský nebo Jindřich Marco uplatnili své fotografické umění v době 2. světové války, kterou svými fotografiemi dokumentovali. Karel Hájek je považován za zakladatele moderního českého fotožurnalismu. Hájek ve svých fotografiích zaznamenal mnoho okamžiků českých dějin a také je autorem fotografií T. G. Masaryka, Edvarda Beneše, Emila Háchy i Klementa Gottwalda. Hájek měl možnost zúčastnit se Norimberského procesu jako jediný československý fotograf.⁷⁶

⁷⁶ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 50 – 54.

M. Sauer dále dělí fotografie na další podkategorie, z nichž se některým budu ještě blíže věnovat. V jeho obecné kategorizaci se konkrétně jedná o tyto druhy fotografií:

- „1. reprodukce obrazů
2. portrétní fotografie
3. dokumentární fotografie
4. fotografie v tisku
5. ideologická a propagandistická fotografie
6. amatérská fotografie“⁷⁷

Reprodukce obrazů

Fotografie slouží i jako reprodukce obrazů. Jednoduše řečeno, to znamená, že někdo vyfotografoval uměleckou reprodukcí. Tato fotografie se poté objevila na veřejnosti např. v tisku nebo na internetu. Tímto způsobem se obraz dostal do povědomí veřejnosti. Můžeme to ilustrovat na příkladu obrazu *Mony Lisy*. Větší část veřejnosti ví, jak tento obraz vypadá, i přesto, že spousta z nás nenavštívila pařížské muzeum umění Louvre, kde je tento slavný obraz vystaven. Nicméně díky fotografiím tohoto slavného obrazu víme, jak obraz vypadá a dokážeme si ho vybavit, když o něm někde slyšíme, čteme nebo mluvíme.

Portrétní fotografie

Nejdůležitější bod v počátcích dějin fotografie znamenala portrétní fotografie. Pro tento typ fotografií byly využívány portrétní obrazy. Zobrazované osoby se stylizovaly do určité pózy, nebyli vyfotografováni v jejich přirozeném vzezření. Pro výrobu portrétních fotografií byly zakládány profesionální fotoateliéry. Specializací fotoateliérů byly rodinné a svatební fotografie.

Fotografie v tisku

Fotografie v tisku zažívá velký rozvoj po 1. světové válce. Fotografie nachází využití v novinách a časopisech. Také se prosazuje nový typ obrazové fotoreportáže.

⁷⁷ Denisa LABISCHOVÁ a Blažena GRACOVÁ. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 101.

Ideologická a propagandistická fotografie

Ideologická a propagandistická fotografie se řadí mezi základní prvky masové propagandy v totalitních režimech. S konkrétními příklady ideologické a propagandistické fotografie jsme se mohli setkat v nacistickém Německu nebo socialistickém Československu.

Amatérská fotografie

Amatérská fotografie zažívá svůj rozvoj od 20. let 20. století až dodnes. Vznik amatérské fotografie úzce souvisí se zlevněním a zjednodušením procesu zhotovování fotografií. Díky amatérské fotografii jsou zachycovány každodenní události každého z nás.⁷⁸

Historická fotografie

Tvoří samostatnou kategorii. Ta patří k důležitým historickým pramenům v dějinách každodennosti, protože zachycuje dobovou realitu. Na využití historické fotografie poukazuje Robert Stradling ve svém díle *„Jak učit evropské dějiny 20. století“*. Navrhuje zařazení historických fotografií pro ilustraci vývoje v průběhu století např. v dopravě, umění, architektuře nebo ve vzdělávání. Navrhuje zařazení několika fotografií, které utvářejí naši představu o Evropě ve 20. století, např. Zatčení Gavrila Principa v Sarajevu 28. června 1914, Stalin, Truman a Churchill na postupimské konferenci 1945, Pohřeb Jana Masaryka v roce 1948 nebo Stržení berlínské zdi v listopadu 1989.⁷⁹

Selfie fotografie

Selfie fotografie jsou velmi populární v posledních pěti až deseti letech. I přesto, že určité prvky selfie můžeme pozorovat již v 19. století. V doslovném překladu znamená selfie autoportrét. Nicméně můžeme najít i odbornou definici. Selfie fotografie je *„fotografie sebe sama, běžně pořízená chytrým telefonem nebo webkamerou a nahrána na sociální síť“*.⁸⁰ Selfie charakterizuje několik hlavních znaků, které ji určují. Při fotografování selfie zachycuje obličej většinou částí obrazu. Na selfie fotografiích osoby mají většinou jiný výraz v obličeji než na běžných fotografiích (např. našpulené rty nebo zvednuté obočí). Selfie snímky také obvykle neobsahují rozmazaná pozadí. Důležitým ukazatelem je i místo,

⁷⁸ Denisa LABISCHOVÁ a Blažena GRACOVÁ. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 101.

⁷⁹ Robert STRADLING, *Jak učit evropské dějiny 20. století*, Praha 2003, s. 76 – 77.

⁸⁰ Selfie. *Tipy jak fotit* [online]. 2017 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://tipyjakfotit.cz/foto-slovník/selfie/>.

kde se selfie pořídí. Většinou totiž selfie lidé pořizují na nějakém atraktivním místě, jehož zdoláním nebo návštěvou se chtějí tito fotografové pochlubit na sociálních sítích.⁸¹

2.2 Didaktické využití jednotlivých druhů fotografií

Kapitola obsahuje nápady autorky na využití jednotlivých druhů fotografií.

Ateliérové fotografie, vizitky a kabinetky

Ateliérové fotografie, vizitky a kabinetky lze využít ve výuce informatiky. Žáci by si mohli vyzkoušet tvorbu vizitek de facto v jakémkoli dostupném programu. Snad nejjednodušší formu představuje MS Word, ve kterém žáci mohou vytvořit vizitky. Takto vytvořená vizitka by obsahovala konkrétní žákovy údaje – jméno a příjmení, adresu trvalého bydliště, telefonní číslo, emailovou adresu a fotografii. Pro propojení výuky informatiky a dějepisu je možné vytvořit vizitky, které budou obsahovat stylizované fotografie pro potřeby konkrétní historické epochy či situace. Pro žáky bude jistě velmi atraktivní vyrobit vizitky stylizované do éry pravěku, vizitky králů a královen, obyčejných lidí, vizitky stylizované do období první republiky, apod. Tato aktivita není nijak omezena věkem, ale pouze schopnostmi žáků pracovat s počítačem.

Místopisná fotografie

Tento typ fotografií lze využít v rámci výletu nebo při libovolné didaktické vycházce. Úkol žáků by spočíval ve vytvoření fotografického záznamu památného místa nebo historické památky (např. hrad, zámek, zřícenina hradu...), která se jim líbí. A dobře ji znají. Dalším krokem by byla ukázka všech fotografií, které žáci nafotili a zdůvodnění toho, proč si dané místo vybrali včetně představení krátké historie místa. Následovala by diskuse o tom, zda by i ostatní žáci chtěli toto místo navštívit. Na konci této aktivity je možné realizovat hlasování o nejatraktivnějším místě.

Tato aktivita by se mohla odehrát i po prázdninách, když se žáci opětovně sejdou ve škole. Každý by přinesl jednu fotografii místa, které o prázdninách navštívil a prezentoval ji stejným způsobem, jak je uvedeno výše.

⁸¹ Selfie. *Tipy jak fotit* [online]. 2017 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://tipyjakfotit.cz/foto-slovník/selfie/>.

Dokumentační fotografie

Práce s dokumentační fotografií je určena spíše pro starší žáky (7. – 9. ročník). Nabízí se přímo práce s dokumentačními fotografiemi školy, ve kterých bychom mohli sledovat vývoj stavby školy a její jednotlivé úpravy. Hledali bychom rozdíly mezi fotografiemi a současnou podobou školy. Společně bychom si vysvětlili, k čemu takové fotografie slouží a kde se s nimi žáci mohou setkat.

Vědecká fotografie

Práci s vědeckou fotografií doporučuji směřovat do vyšších ročníků a propojit s výukou technických předmětů (biologie, fyzika apod.). Žáci by sami vyhledávali fotografie, které by dokládaly nejruznější vědecké objevy, o kterých se budou aktuálně učit. Konkrétním příkladem může být objev Wilhelma Röntgena, který objevil radioaktivní paprsky, nacházející své praktické uplatnění dodnes v lékařství. Žáci mohou vyhledat rentgenové snímky a poté je srovnávat s dnešními. Také se můžeme soustředit na vývoj rentgenových snímků od záznamů, které si lékaři museli prosvítit, aby na nich viděli vnitřek lidského těla až po digitalizované snímky, které si dnes lékaři předávají v digitální podobě přes vnitřní internetovou síť nemocnice.

Privátní fotografie

S žáky se lze zaměřit na vývoj momentní fotografie, čehož by ve vyučovací hodině bylo docíleno tím, že by si nejprve přinesli vlastní momentní fotografie. Následně bychom s žáky fotografie srovnávali a zamýšleli se nad tím, proč takové fotografie vznikají a jakou hodnotu mohou mít pro historii. Tato aktivita by je měla vést k tomu, aby si uvědomili, že i tyto fotografie mají pro historii velký význam, pokud se nám povede zaznamenat nějakou událost či skutečnost v pozadí. V tomto případě by šlo o pozorování těch nejmenších detailů.

Reportážní fotografie

Reportážní fotografie lze nápaditě využít ve výuce českého jazyka, konkrétně při seznamování žáků se slohovým útvarem reportáž. Společně bychom si na základě konkrétní ukázky vysvětlili pojem reportáž a její znaky. Poté by následoval výklad zaměřený na obsah reportážní fotografie a její funkci v reportáži. Úkolem může být vyzkoušení práce reportéra, popř. vytvoření nějaké reportáže.

Reprodukce obrazů

Tento typ fotografie bych přirozeně doporučovala využít při výuce výtvarné výchovy. Žáci by nejprve namalovali obrázek na téma s historickým podtextem. Každý by si poté obrázek vyfotil, čímž bychom si prakticky vysvětlili smysl reprodukce obrazu. Následovalo by vysvětlení rozdílu mezi obrazem a fotografií.

Portrétní fotografie

Pro využití portrétní fotografie ve výuce dějepisu se naskýtá využití fotografií významných státníků české i světové historie. Lze porovnávat portréty československých a českých prezidentů a zaměřit se také na skutečnosti, které se soustředí na to, z jakých důvodů byli státníci daným způsobem zachycováni (např. Tomáš Garrigue Masaryk na koni). Bylo by možné porovnat fotografie českých a zahraničních státníků. Zajímavé by mohlo být i srovnání fotografií československých prezidentů a českých prezidentů (např. Václav Havel, Václav Klaus, Miloš Zeman, popř. Petr Pavel)

Fotografie v tisku

Fotografie v tisku dokreslují novinové články. Je tedy vhodné žákům představit nějaký konkrétní novinový článek s fotografií staršího data. Následně doporučuji věnovat čas jeho pečlivému přečtení a navazující diskuzi o tom, jak se fotografie hodí ke článku a co symbolizuje. Zmíněná aktivita klade důraz na mezipředmětové propojení vazeb dějepisu a českého jazyka.

Ideologická a propagandistická fotografie

Ideologická a propagandistická fotografie je snáze aplikovatelná ve výuce dějepisu v 9. ročníku základních škol. Tento typ fotografie se přímo dotýká témat 2. světové války a komunistického režimu v tehdejším Československu. Žákům je nutné vysvětlit pojmy ideologie a propaganda a stanovit jejich charakteristické znaky. Následovala by práce s konkrétními fotografiemi a vysvětlení, proč takové fotografie vznikaly, jaký měly účel a jestli vznikají i v dnešní době.

Amatérská fotografie

Amatérská fotografie je běžnou součástí našich životů, a proto je její využití ve výuce poměrně snadné. Žáci by si tak do vyučovací hodiny mohli přinést důležité fotografie z jejich

životů. Ve škole by je odprezentovali a zdůvodnili, proč si je vybrali. Poté by žáci vytvořili časovou osu, na kterou by chronologicky seřadili své fotografie. Žáci by mohli navrhnout svou další cestu životem s ohledem na to, co by chtěli v životě dokázat a v jakém časovém horizontu.

Historická fotografie

Historická fotografie je použitelná při běžné výuce dějepisu. Fotografie a obrázky dokládají témata, o kterém se žáci právě učí. Osobně bych historickou fotografii využila při úvodu do dějepisu v 6. ročníku, kdy se žáci seznamují s dějepisem a historií jako takovou, poznávají různé historické prameny a metody historikovy práce. Robert Stradling navrhuje konkrétní příklady fotografií, které ovlivňují vnímání dějin 20. století. Jsou to fotografie, které vzbuzují emoce a vyvolávají zamyšlení nad dějinami 20. století. Určitě je vhodné tyto snímky zařadit při výuce dějin 20. století. S žáky můžeme diskutovat o tom, jak předložené fotografie ovlivnily jejich vnímání moderních dějin.

Selfie fotografie

Jelikož je selfie velmi známým fenoménem, tak bych s žáky zavedla řeč na její vlastní problematiku, a sice, proč selfie lidé pořizují, jakou hodnotu pro ně mají, popř. jakou hodnotu můžou mít pro další generace, zda nám mohou dokládat minulost. Selfie fotografie se dají využít v jakémkoli ročníku na základní škole. Žáci selfie znají a mají s ní své vlastní zkušenosti. Žáci by mohli vytvořit stylizovanou selfie fotografii do nějaké historické epochy např. období baroka. Pozornost žáků bych zaměřila především na barokní módu a jejich úkolem by bylo vytvořit stylizovanou selfie fotografii. Součástí aktivity by bylo vytvoření barokního kostýmu, fotografie a následné vyhodnocení. Celá tuto aktivitu bych podala formou soutěže, kdy nejvěrnější a nejpresnější selfie fotografie by vyhrála.

2.3 Další možnosti využití fotografie ve výuce dějepisu

Fotografie nachází využití ve velkém množství oborů, nejen tedy ve školství, ale také například ve zpravodajství, pomocných vědách historických, humanitních vědách či v archeologii.

Fotografie je také běžnou součástí historikovy práce, přičemž platí, že je široce využívána jako pomocný prostředek k reprodukci písemných, ale i obrazových pramenů.

Už Francois Arag předpověděl využití fotografie v historické vědě. Mimo jiné se Francois Arag podílel na vzniku fotografie, kdy představil metodu daguerrotypie francouzské akademii věd. Své uplatnění fotografie našla v mnoha oblastech historické vědy. Velmi přínosná je například v dějinách každodennosti, kdy bylo možné zkoumat i to, jak se lidé oblékali, jak bydleli, jaké používali nástroje, ostatně zachycuje také mnoho dalších jevů z každodenního života.

Velkou roli hraje fotografie i v pomocných vědách historických. Konkrétně má své místo v paleografii (věda o vývoji písma)⁸², kodikologii (věda, která se zabývá studiem kodexů)⁸³ nebo v diplomacie. Důležitou roli hrají i rentgenové a jiné speciální fotografické postupy, protože pomáhají ověřovat pravost písemných památek.⁸⁴

Wittlich připisuje fotografiím mnohá další využití, například koncipuje fotografie jako ilustraci nebo jako dokument. Fotografie většinou ilustruje konkrétní text a pomáhá čtenářům utvářet lepší představu o stavu pozorovaného objektu. Fotografie velmi často dokumentuje i historiografický text. Z toho důvodu je nutné, aby fotografie, co nejvíce korespondovala s textem. Oproti fotografii stojí ilustrace. Ilustrace je většinou náhodná a neplní stejnou funkci jako fotografie. Dobrým příkladem jsou portrétní fotografie, které slouží jako dokument k textu.⁸⁵

Základním předpokladem využití fotografií ve výuce dějepisu je vhodnost zvolené fotografie. Nejjednodušší pro práci v hodině jsou fotografie, které jsou blízké žákovi samotnému. Mohou to být například fotografie z rodinného alba, pohlednice, fotografie, které dokumentují regionální dějiny (tam můžeme zařadit fotografie jednotlivých budov ve městě, fotografie slavností a oslav, tržišť apod.).

Nejčastějším typem fotografie, se kterou se žáci mohou setkat, je fotografie politická. Důležité je, aby si žáci uvědomili, že fotografie tohoto typu byly často upravovány

⁸² Marie BLÁHOVÁ, Mlada HOLÁ a Klára WOITSCHOVÁ, *Pomocné vědy historické v současné historiografii a archivnictví*, Praha 2018, s. 85.

⁸³ *Tamtéž*.

⁸⁴ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!*: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání, Praha 2011, s. 80 – 83.

⁸⁵ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 155 – 157.

a zneužívány vládnoucí garniturou a tudíž obraz, který je jim předkládán, nemusí být skutečným obrazem toho, co vidí na první pohled.⁸⁶

Dle Michaela Sauera by žáci měli mít možnost s fotografiemi experimentovat. Toto experimentování žáků s fotografiemi shrnul do čtyř bodů. Prvním bodem je vytvoření vlastních fotografií. Žáci by měli mít možnost nejen fotografii pořídit, ale také ji upravit ve fotografickém editoru. Tato aktivita vede k uvědomění si, že fakticky každou fotografii je možné retušovat a dále upravovat, díky čemuž záměrně pozměňujeme její skutečnou výpovědní hodnotu. Tyto dodatečné úpravy podněcují diskusi o tom, jak byly fotografie upravovány dříve a jaký vliv to mělo na společnost dané doby. Druhý bod spočívá v sepsání komentáře k fotografii. Každý žák si může vymyslet komentář k fotografii sám a poté může celá třída komparovat jednotlivé komentáře a diskutovat nad jednotlivými názory. Třetím bodem je sestavení tematického souboru fotografií. Žáci si zvolí téma, ke kterému se snaží dohledat co nejvíce jiných fotografií. Je možné hledat fotografie na téma sportování v dobách socialismu, školní fotografie za socialismu, rekreace a dovolené za socialismu, móda první republiky apod. Žáci by si měli potom zdůvodnit, proč si vybrali dané fotografie a jak tyto fotografie ovlivňují vnímání dané historické epochy. Posledním bodem je analýza rodinného alba. Každý žák by si prohlédl své rodinné album, přičemž jeho následným úkolem je zaznamenání skutečností v albu zachycených. Vybrané fotografie žáci srovnávají se snímky svých spolužáků.⁸⁷

Robert Stradling sestavil několik zajímavých tipů pro to, aby práce s fotografií ve výuce dějepisu byla efektivnější a pro žáky atraktivnější. Doporučuje práci s reklamními fotografiemi, kde se dají zkoumat společenské trendy. Dále doporučuje zkoumání určitých sad fotografií z konkrétního období. Dalším typem pro práci s fotografií v hodinách dějepisu je srovnávání různých fotografií jednoho jevu v různém časovém období. Důležitým bodem je podrobná detailní analýza fotografií. V neposlední řadě pak Stradling hovoří o srovnávání jednotlivých komentářů k dané fotografii v různém tisku.⁸⁸

⁸⁶ Denisa LABISCHOVÁ a Blažena GRACOVÁ. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 102-103.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 103.

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 102-103.

3 Analýza fotografie

V historii se setkáváme s metodami kritické analýzy. Kritická analýza zahrnuje obecnou kritiku, ikonograficko-historickou metodu a sémiotický přístup.⁸⁹

Obecná kritika je pro historika vždy prvním krokem. Během ní historik určuje výpovědní hodnotu pramene a jeho využití, které nám pomůže dekodovat minulost. Historik si během obecní kritiky klade zásadní otázky, které odhalují pravost pramene, jeho autentičnosti, dobu vzniku, autorství a v neposlední řadě i na to motivy, které ovlivnily autora.⁹⁰

Po obecné kritice následuje ikonograficko-historická metoda. „*Ikonograficko-historický přístup využívá pevného zázemí umělecko-historické vědy a je poměrně snadno aplikovatelný do metodologie používané jinak pro převážně písemné prameny.*“⁹¹ Tato metoda se skládá z několika dílčích kroků. Prvním krokem je předikonografický popis. Ten spočívá v popisu daného předmětu. Následuje ikonograficko-historická analýza. Pomocí ikonograficko-historické analýzy zařazujeme jednotlivé předměty do historického kontextu. Posledním krokem je interpretace. Hlavním cílem ikonograficko-historické metody je odhalení motivů, alegorií, srovnávání s dalšími díly autora, interpretace v užším slova smyslu a objasnění historických a společenských souvislostí.⁹²

Poslední součástí kritické analýzy je sémiotický přístup. Tento přístup „*se koncentruje na problematiku reprezentace fotografie, kterou podrobuje analýze prostřednictvím rozkladu fotografického obrazu na dílčí soustavu znaků, referentů.*“⁹³ Důležitou součástí sémiotického přístupu jsou pojmy konotace a denotace. Konotace je to, jaké pocity, asociace nebo vzpomínky obraz v divákovi vyvolává. Denotace oproti je přímo to, co obraz zobrazuje.⁹⁴

Pro využití historické fotografie ve výuce školního dějepisu sestavili Michael Sauer, Robert Stradling a Viliam Kratochvíl zásady pro práci s fotografií.

⁸⁹ Filip WITTLICH, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011, s. 120- 123.

⁹⁰ *Tamtéž*, s. 125- 126.

⁹¹ *Tamtéž*, s. 127.

⁹² *Tamtéž*, s. 126 – 128.

⁹³ *Tamtéž*, s. 128.

⁹⁴ *Tamtéž*, s. 128 – 132.

Michael Sauer stanovil „obecný postup pro analýzu historické fotografie“. Tento postup má několik kroků, dle kterých by se mělo postupovat při popisu snímku. Na začátek je vhodné určit dobu vzniku snímku. Nejedná se pouze o strohé určení doby vzniku, konkrétního data vzniku. Popisujícího by měla zajímat i situace, scéna, námět, fotograf, objednavatel a cílová skupina. Od stanovení se vzniku pokračuje dále ke vzhledu. Při popisu vzhledu konkrétního snímku nás zajímají postavy a předměty na něm zobrazené. Dalším faktorem, který nás při pohledu na fotografie zaujme, jsou i použité technické prostředky jako je např. výřez, perspektiva nebo přiblížení. Třetím krokem je určení úprav a celková prezentace fotografie. Fotografie lze velmi snadno upravit, což je nutné mít neustále na paměti. Cílem popisu fotografií je, co nejvíce úprav odhalit a především zjistit, proč autor snímek upravil. Součástí je i prezentace fotografií v určitém kontextu. Zajímavou součástí jsou i komentáře uvedené pod fotografiemi. Na závěr patří shrnutí, kde společnými silami popisující shrnují to, co se z fotografií dozvěděli.⁹⁵

Robert Stradling sestavil katalog otázek pro práci s historickou fotografií ve výuce dějepisu. Podobně jako Michael Sauer začíná i Stradling popisem snímku. Důležité je, co nejpodrobněji snímek popsat. Při popisování bychom neměli zapomínat na osoby nebo předměty, které snímek zachycuje. Detailně bychom měli popsat, co se nachází v pozadí, popředí, uprostřed, napravo a nalevo. Následuje interpretace, kde si musíme vždy obhájit svá tvrzení za pomoci správných argumentů. V neposlední řadě Stradling bere v potaz i další otázky, které v nás vyvolává předložená fotografie. Může jít např. o otázky, které pátrají po autorství fotografie, o činnostech lidí na fotografii, přibližné době vzniku. Podle Stradlinga je důležité nechat prostor pro otázky, které v nás popř. žácích fotografie vyvolává. Určující je také to, zda je zde prostor hledat odpovědi na otázky. Bez odpovědi nemají otázky smysl.⁹⁶

Posledním zde uvedeným autorem v oblasti práce s fotografií ve výuce dějepisu je slovenský didaktik dějepisu Viliam Kratochvíl. Kratochvíl pracuje s dvěma kategoriemi fotografií. První kategorií jsou fotografie objektů, druhou jsou fotografie dětí z rodinného alba. Pro každou skupinu sestavil jiný katalog otázek. Při práci s fotografií objektu navrhuje Kratochvíl otázky typu: Co všechno fotografie obsahuje? Jaké předměty, objekty? Také se může pracovat s vícero fotografiemi a ty potom mezi sebou vzájemně

⁹⁵ Denisa LABISCHOVÁ a Blažena GRACOVÁ. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 103 – 104.

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 104.

porovnávat a hledat shodné/rozdílné znaky. Při práci s fotografií objektu je dobré zjistit i to, zda se místo či objekt zásadně změnil či nezměnil, s čímž souvisí i hledání odpovědi na otázku proč se tak stalo. Při analýze fotografií z rodinného alba se opět začíná detailním popisem. Poté můžeme diskutovat o účelu vzniku fotografie. Kratochvíl mluví i tom, že je dobré, aby žáci pracovali se svými vlastními fotografiemi. Fotografie, které si žáci přinesou z domu, jsou pro ně bližší a známější. Kratochvíl přichází s nápadem, aby si žáci pomocí svých fotografií vytvořili album, kde seřadí fotografie od nejstarší po nejmladší a také v něm zaznamenají jejich rodinný příběh. Tato aktivita vede k bližšímu poznání vlastní rodiny a její historie, ale i k poznání historie celospolečenské a celosvětové. Žáci si pomocí této aktivity uvědomí, že jejich rodiče a prarodiče i další příbuzní jsou nedílnou součástí historie, stejně jako oni sami tvoří nyní historii pro další generace.⁹⁷

Důležité je, aby učitel dějepisu dbal na to, že každá fotografie je sice jedinečná, ale na všechny lze aplikovat podobné otázky a pracovat s nimi obdobným způsobem.

Čtení fotografie

Čtení fotografie je automatickým procesem, který se spouští v první chvíli, kdy fotografii spatříme. Tato reakce je zcela spontánní. První pohled bývá často zavádějící a to nejen při čtení fotografie, ale i při situacích v reálném životě. Nesmíme se nechat zcela ovládnout tím, co spatříme na první pohled, je totiž třeba věnovat čas i odhalení skrytých významů. Čtení z fotografie závisí na znalostech, které má osoba čtoucí fotografii. Primárně jde o znalosti objektů, které jsou zachyceny na snímku (např. se může jednat o historické osobnosti). Součástí je i reflexe získaných informací, kdy jde především o jejich vzájemnou shodu. Není možné, aby byl předkládaný snímek datován do let, kdy dotyčná osoba byla již po smrti. Při čtení fotografií nám v tomto ohledu pomáhají titulky, kterými jsou fotografie předem označeny. Na titulcích bývá zapsána krátká charakteristika, která může eventuálně zahrnovat i výsledky předchozího bádání.⁹⁸

Základní rozdíl mezi fotografií a obrazem spočívá v tom, že fotografie zaznamenává „minulou realitu, zachycuje objekty (referenty), jevy a situace, které existovaly nebo se odehrály na určitém místě v době expozice snímku. Na fotografii tedy vidíme to, co bylo a již

⁹⁷ Denisa LABISCHOVÁ a Blažena GRACOVÁ, *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008, s. 104 – 105.

⁹⁸ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 19.

není, případně to, co sice stále je, ale změnilo se.“⁹⁹ Nejdůležitější je detailní, pečlivé studium obrazu a jeho jednotlivých částí, dále poté jejich porovnávání a hledání souvislostí. Obraz se oproti fotografii primárně liší v technice zhotovení a způsobem zachycení objektivní reality.

Při analýze je zásadním momentem určení tzv. referentů. „Referenty jsou objekty reálného světa zpodobněné na fotografickém obrazu, dělíme je na hlavní referent(y) a vedlejší referent(y).“¹⁰⁰ Referenty mohou zobrazovat konkrétní osoby, zvířata, přírodniny, lidské artefakty, ale i dav lidí, město nebo doprava. Abychom mohli označit nějaký objekt za referent, musí být dobře viditelný a také musí být dobře pojmenovatelný. Čím je daný předmět větší, tím je lépe uplatitelný pro analýzu snímku.¹⁰¹ Svou roli hrají i doprovodné materiály u fotografie, což může být text, titulek nebo popisek. Důležité je si uvědomit, že většina fotografií vznikala za konkrétním účelem a velmi často se zobrazované objekty staví do určité pózy. Nejen osoby, ale i jiné předměty na fotografii můžou být cíleně aranžovány, díky čemuž poté neodpovídají realitě a někdy mohou působit až nepřírozeň.¹⁰²

Na základě stanovení referentů a jejich pojmenování je možné přistoupit k lokalizaci objektů. Každá fotografie vznikala na konkrétním místě, a proto je poměrně snadné fotografie zasadit do prostoru a téměř přesně je možné dané místo lokalizovat. Nejsnadnější je lokalizovat místo pomocí nějakého výrazného objektu na fotografii. V přírodním prostředí se fotografie lokalizuje obtížněji, protože ve většině případů jsou si přírodní scenérie velmi podobné, a pokud není na fotografii konkrétní stavba nebo osoba, tak je velmi složité lokaci určit. Při lokalizaci fotografie nám obecně pomáhá zástavba, zalidněnost, různé nápisy, transparenty, vývěsní štíty obchodů a také znalost prostředí. Lokalizace je jednodušší v exteriéru než v interiéru.¹⁰³ To však neplatí v případě, kdy byl snímek pořízen v interiéru některých veřejných budov (např. městské úřady, divadla, muzea a další), jelikož jejich interiér se v průběhu let příliš neproměňuje. Interiéry veřejných budov prezentují danou budovu a také zachovávají určitou historii budovy a instituce, kterou reprezentují. Z toho důvodu si také myslím, že změna interiéru veřejné budovy je náročnější. Do interiérů veřejných budov zasahuje i rozhodnutí Národního památkového ústavu České republiky. Pokud se změní jeden interiér, mělo by postupně dojít ke změnám i v dalších místnostech tak,

⁹⁹ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 26.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 26 – 27.

¹⁰¹ *Tamtéž*, s. 26.

¹⁰² *Tamtéž*, s. 27.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 28.

aby byl zachován určitý koncept budovy. Lokalitu je také možné určit za pomoci písemných zdrojů, které popisují dané místo. Nicméně je to velmi komplikovaná záležitost. Zaleží totiž na několika faktorech. Ne vždy popis odpovídá danému místu. Rozhoduje také to, kdy byl popis sepsán a jak moc se dané místo od sledované doby změnilo. Správné určení lokality fotografie potvrdí osobní zkušenosti, srovnání s jinými snímky nebo komparace s důvěryhodnými písemnými prameny. Velkým pomocníkem jsou v dnešní době i moderní technologie a aplikace jako například Google Maps a funkce Street View.¹⁰⁴ Street View funguje na jednoduchém principu. Své praktické uplatnění nachází především tehdy, když někdo hledá nějaké konkrétní místo, které chce nebo potřebuje navštívit a není si jistý, o kterou budovu se jedná. Na Google Maps lze jednoduše zadat adresu objektu, poté pomocí symbolu „panáka“ se návštěvníkovi zobrazí daná lokalita z pohledu, který vyvolává dojem, že stojíme přímo před budovou. Některé kulturní památky pracují s podobnými aplikacemi. Jako příklad uvádím platformu ZKUSKUKS. Při návštěvě hospitálu Kuks v Královéhradeckém kraji si můžeme stáhnout dílčí aplikaci Visit.More, s jejíž pomocí se nám zobrazí původní stavby v okolí Kuksu. Jde především o zámek, který stával naproti dnes navštěvovanému hospitalu. Průvodcem je samotný hrabě Špork. Tato aplikace nás provede i po blízkém Braunově betlémě.¹⁰⁵

Datace je klíčovým faktem pro historika. Pokud zamýšlíme fotografii správně časově zařadit, pomáhají nám při tom zjištěné referenty a lokalita. Důležitým faktorem může být například oděv a styl oblečení, především dámská móda, protože podléhala v průběhu dějin větším změnám. Následně nám ke správnému datování fotografie přispívají nejrozličnější technické prostředky, a to poté dopravní prostředky (např. lokomotivy, automobily). Oporou ke správné dataci fotografií mohou být budovy samotné, plakáty, reklamy, ale i sloupy veřejného osvětlení.¹⁰⁶ Fotografie se většinou datují do určitého roku, což je jednodušší než je datovat na konkrétní den. U některých fotografií jsou uváděny odhady

¹⁰⁴ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 140 – 142.

¹⁰⁵ Aplikace Visit.More: Kuks i Braunův betlém v původní podobě za pomoci rozšířené reality. ZKUSKUKS.cz [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: https://www.zkuskuks.cz/1627/Rozsirena_realita/

¹⁰⁶ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 28 – 29.

v řádu desetiletí nebo určitého rozmezí let. Je to z toho důvodu, že nelze přesně identifikovat jednotlivé referenty na fotografii.¹⁰⁷

Neméně důležitým bodem při práci s fotografiemi je určení autorství a s tím související vliv fotografa na danou fotografii. Posledním bodem při analýze fotografie je kontext vzniku fotografie.¹⁰⁸

Popis fotografie

Popis je „*strukturovaný výčet objektivních zjištění*.“¹⁰⁹ Popis dále slouží k další práci s fotografií. Hlavním cílem popisu je co nejvýstižněji fotografie charakterizovat. Z popisu poté vychází interpretace, která se sice opírá o zjiitelná fakta, ale zároveň vybízí i k dalším hypotézám. V rámci popisu fotografie je důležité se zaměřit se na popis fotografického nosiče, popis fotografického zobrazení a hybridní popis. Při popisu fotografického nosiče jde především o určení techniky, materiálu, rozměrů a místa uložení. Během popisu fotografického zobrazení se jedná o popis referentů, časové zařazení a místa vzniku zobrazení. Při tomto popisu má značnou váhu i subjektivní pohled autora. Obsahem hybridního popisu je nejenom samotný popis fotografie, při kterém popisující komparuje nosič fotografie a obrazu, který snímek vytváří. Součástí jsou údaje, které nemůžeme primárně vyčíst ze snímku, ale z dalších zdrojů.¹¹⁰

Interpretace

„*Interpretace fotografie je činností, při které se historik obrací k fotografickému obrazu, aby získal souvislejší výpověď, než jen základní konstatování, co fotografie zobrazuje a jak ji lze použít.*“¹¹¹ Interpretace fotografie úzce souvisí i s dosahem. Součástí interpretace fotografie je autorův text, který snímek blíže komentuje. Důležitou součástí je i tzv. interpretační kontext. Je totiž důležité uvědomit si, že fotografii je možné zasadit do několika interpretačních kontextů.

¹⁰⁷ Filip WITTLICH, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017, s. 146.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 30.

¹⁰⁹ *Tamtéž*, s. 33.

¹¹⁰ *Tamtéž*, s. 35.

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 158.

4 Praktická část

4. 1 Metodické listy

4. ročník

Metodický list obsahuje konkrétně pospané aktivity realizované ve vyučovací hodině. V hodině budou realizovány následující aktivity: brainstorming, ukázka dobových fotografií, práce s vlastními fotografiemi a úprava fotografií. Cílem této vyučovací jednotky je vysvětlení role fotografií při poznávání minulosti. Pro tuto výuku není připraven žádný pracovní list. Žáci budou pracovat dle pokynů učitele. Metodický list je vhodný pro ročníky 1. stupně ZŠ. Je uplatitelný při vstupu žáků do výuky dějepisné části vlastivědy. Výuka je koncipována do dvou vyučovacích hodin.

Škola: ZŠ Na Ostrově, Jaroměř

Třída: 4. B

Školní rok: 2022/2023

Předmět: Výtvarná výchova – Vlastivěda

Vyučovací hodina: 3. – 4.

Tematický okruh: VV – Fotografie, VL – Obyvatelstvo ČR

Datum: 24. 1. 2023

Cíle: Vzdělávací: Žák vysvětlí roli fotografie v lidském životě.

Výchovné: Žák komunikuje a spolupracuje ve skupině.

Schopnostně-vzdělávací: Žák popíše fotografii.

Téma vyučovací hodiny: Fotografie jako historický pramen

Pomůcky: tabule, interaktivní tabule, čtvrtky, lepidlo, nůžky, papíry, fixy, pastelky, pero, fotografie dle výběru z rodinného archivu

Na hodině přítomna asistentka pedagoga.

Typ vyučovací hodiny: kombinovaná

Průběh vyučovací hodiny:

00:00 – 00:02	Seznámení s obsahem dnešní hodiny.
00:03 – 00:15	Motivační fáze: Brainstorming – na tabuli otázky: Jaké ty fotografie jsou? O čem nás informují? Jaký mají pro nás význam? Nápady žáků zapisujeme na tabuli. → <i>Žák odpovídá na otázky: Jaké fotografie jsou? O čem nás informují? Jaký mají pro nás význam?</i> → Kompetence komunikativní.
00:16 – 00:25	Expoziční fáze: Ukázky volně dostupných fotografií z historie České republiky (např. školní fotografie z 80. let, svatební fotografie z 50. let, prvomájové oslavy). Žákům vysvětlíme, kterých znaků si mají všimnout a co vše lze z fotografií vyčíst. → <i>Žák si prohlíží a popisuje prezentované fotografie. Žák naslouchá a rozpozná charakteristické znaky na fotografiích.</i> → Kompetence k učení, k řešení problémů.
00:26 – 00:35	Aplikační fáze: Žáci si nalepí své fotografie na čtvrtku formátu A3. Ke každé fotografii napíší krátký popis toho, co snímek zachycuje. Dále se zamyslí nad časovým zařazením. Třetí bod, který žáci napíší pod nalepené fotografie, spočívá ve stanování významu fotografie pro ně nebo pro jejich blízké. → <i>Žák popíše své snímky. Žák časově zařadí své snímky. Žák popíše, jaký význam pro něj překládané fotografie mají.</i> → Kompetence k řešení problému, pracovní, sociální a personální.
00:36 – 00:43	Vyvoláme několik žáků, kteří představí svůj popis třídy.
00:45	Konec první vyučovací hodiny.
00:00 – 00:05	Krátké připomenutí toho, co mají mít žáci již hotové.

00:06 – 00:08	Aplikační fáze: Vysvětlení následující aktivity. Žáci se rozdělí do skupin a ve skupinách se zamyslí nad tím, co všechno mají jejich obrázky společného a co je rozdílné. Jednotlivé body sepiší na papír. → <i>Žák najde a popíše stejné a rozdílné znaky fotografií.</i> → Kompetence komunikativní, k řešení problémů, sociální a personální.
00:09 – 00:11	Rozdělení žáků do skupin. Žáci se rozdělí dle svých preferencí.
00:12 – 00:20	Skupinová práce žáků. → <i>Žák spolupracuje se spolužáky ve skupině.</i> → Kompetence komunikativní, k řešení problémů, sociální a personální.
00:21 – 00:23	Expoziční fáze: Představení další aktivity. Společně s žáky hovoříme o tom, že fotografie lze velmi snadno upravovat.
00:24 – 00:32	V návaznosti na tento krátký diskuzní úvod si žáci podobnou aktivitu také sami vyzkouší. Každý žák upraví své fotografie. Žáci mohou dokreslit např. rohy, vousy, vlasy. Žáky upozorníme na to, aby nikomu, kdo je na fotografii nějakým způsobem neublížili a nezesměšlili ho. → <i>Žák upravuje své fotografie.</i> → Kompetence k řešení problému.
00:33 – 00:37	Diagnostická fáze: Opakování toho, co mají mít již žáci hotovo. Následuje odevzdání prací. → <i>Žák odpovídá na dotazy učitele.</i> → Kompetence k učení.
00:38 – 00:41	Shrnutí.
00:42 – 00:44	Reflexe – vyplnění krátkých dotazníků.
00:45	Konec vyučovací hodiny

7. ročník

Metodický list pro 7. ročník ZŠ je zaměřen k praktickému využití ve výuce školního dějepisu. Součástí je i pracovní list, který budou žáci v rámci vyučování vyplňovat. Příprava na hodinu obsahuje popis jednotlivých částí hodiny od úvodní motivace prostřednictvím fotografií přes vysvětlení jednotlivých prvků gotiky až po samostatné vypracování pracovního listu. Důležitým cílem je popsání prvků gotiky na vybraných fotografiích. Využití tohoto metodického listu je vhodné v rámci výuky gotického uměleckého směru. Metodický list je koncipován na jednu vyučovací hodinu, nicméně vhodnější by byla větší časová dotace. Na tuto přípravu navazuje projekt, který žáci vypracují během následujících hodin dějepisu. V rámci domácí přípravy si mají sehnat veškeré informace vhodné pro správné vypracování. V příštích vyučovacích hodinách bude využito projektové vyučování.

Škola: ZŠ Na Ostrově, Jaroměř

Třída: 7. A

Školní rok: 2022/2023

Předmět: Dějepis

Vyučovací hodina: 5.

Tematický okruh: Karel IV.

Datum: 29. 3. 2023

Cíle: Vzdělávací: Žák vysvětlí základní znaky gotiky.

Výchovné: Žák je schopen komunikovat a projevit svůj vlastní názor ve skupině.

Schopnostně-vzdělávací: Žák popíše znaky gotiky na konkrétní fotografii.

Téma vyučovací hodiny: Gotika jako umělecký směr

Pomůcky: tabule, interaktivní tabule, tablety, pracovní list – kopie pro každého žáka
(viz přílohy)

Vyučující: Mgr. Kateřina Janečková

Typ vyučovací hodiny: kombinovaná

Průběh vyučovací hodiny:

- 00:00 – 00:02 Příchod do třídy, organizace vyučovací hodiny.
- 00:03 – 00:07 Motivační fáze: Prezentace volně dostupných fotografií gotických staveb a gotických prvků
- *Žák pozoruje fotografie. Žák si všímá stejných znaků na fotografiích.*
- Kompetence k řešení problémů, k učení.
- 00:08 – 00:10 Diagnostická fáze: Otázky na žáky: Jakých znaků jste si všimli? Jakému uměleckému směru znaky na fotografiích odpovídají? Co vás zaujalo/nezaujalo? Navštívili jste některá místa zobrazená na fotografiích?
- *Žák odpovídá na otázky. Žák komunikuje s pedagogem. Žák popíše společné znaky fotografií. Žák z dostupných informací vyvodí, který umělecký směr je na fotografiích prezentován.*
- Kompetence k učení, k řešení problémů a komunikativní.
- 00:11 – 00:20 Expoziční fáze: Vysvětlení základních prvků gotiky – fiála, chrlič, vnější opěrný systém, lomený oblouk a valená klenba. Ukázka zajímavých staveb ve světě i v České republice, které jsou postavené v gotickém slohu.
- *Žák naslouchá výkladu učitele.*
- Kompetence k učení, k řešení problémů.
- 00:21 – 00:25 Aplikační fáze: Prezentace fotografií z úvodu hodiny. Společně s žáky si ukážeme a vysvětlíme jednotlivé prvky gotického uměleckého směru.
- *Žák popíše fotografii. Žák vyhledá prvky gotiky na jednotlivých snímcích.*
- Kompetence k učení, k řešení problémů a komunikativní.

00:26 – 00:29	Fixační fáze: Rozdání pracovních listů. Vysvětlení zadání. → <i>Žák naslouchá pokynům učitele.</i> → Kompetence k řešení problému a komunikativní.
00:30 – 00:38	Aplikační fáze: Samostatná práce žáků. → <i>Žák vypracuje pracovní list.</i> → Kompetence k učení a řešení problému.
00:39 – 00:42	Diagnostická fáze: Na interaktivní tabuli promítneme řešení pracovního listu. Žáci si ho zkontrolují. → <i>Žák zkontroluje svůj pracovní list. Žák vyhodnotí, jak se mu práce zdařila.</i> → Kompetence k učení, k řešení problému a komunikativní.
00:43 – 00:44	Reflexe a závěrečné shrnutí. Zadání domácího úkolu na příští hodinu. Žáci budou ve skupinách zpracovávat projekt na zadané téma.
00:45	Konec vyučovací hodiny.

9. ročník

Příprava na vyučovací hodinu pro 9. ročník ZŠ obsahuje základní aktivitu, od které se poté odvíjejí další úkoly ve vyučovací hodině. Základní aktivitou je práce s cvičením „Prezident Masaryk na fotografii“ v rámci webové aplikace HistoryLab. Tématem této hodiny je zobrazování prezidentů na reprezentativních fotografiích. Své uplatnění tato příprava nachází při výuce tématu, které se dotýká období vzniku Československé republiky. Zobrazení prezidenta Masaryka mělo vliv na to, jak ho vnímali českoslovenští občané. Žáci si pomocí této aktivity vliv reprezentativních fotografií státníků na veřejnost. Žáci v 9. ročníku by měli být schopni vyjádřit svůj názor, formulovat své myšlenky a vysvětlit dopad reprezentativních snímků na širokou veřejnost. Vypracované cvičení tvoří reflexi vyučovací hodiny. Po vyplnění cvičení, budou žáci vyhledávat a zdůvodňovat zobrazení jednotlivých prezidentů.

Škola: ZŠ Na Ostrově, Jaroměř

Třída: 9. C

Školní rok: 2022/2023

Předmět: Dějepis

Vyučovací hodina: 4.

Tematický okruh: První republika

Datum: 17. 3. 2023

Cíle: Vzdělávací: Žák vysvětlí roli a význam zobrazování prezidentů na reprezentativních snímcích.

Výchovné: Žák komunikuje a dokáže obhájit svůj názor.

Schopnostně-vzdělávací: Žák dokáže pracovat s aplikací HistoryLab a zvládá vyplnit zadané cvičení dle pokynů.

Téma vyučovací hodiny: Práce s historickou fotografií

Pomůcky: tabule, interaktivní tabule, tablety

Vyučující: Mgr. Jana Doubková

Typ vyučovací hodiny: kombinovaná

Průběh vyučovací hodiny:

- 00:00 – 00:02 Příchod do třídy, organizační záležitosti a objasnění struktury hodiny.
- 00:03 – 00:05 Motivační fáze: Vysvětlení role fotografie při výuce dějepisu a její roli v historii.
- *Žák naslouchá a případně odpovídá na dotazy.*
- Kompetence k učení, k řešení problému.
- 00:06 – 00:09 Expoziční fáze: Zadání samostatné práce na tabletu – HistoryLab, cvičení s názvem „Prezident Masaryk na fotografii“. S využitím interaktivní tabule žákům názorně ukážeme, jak vyplňovat jednotlivé úkoly v zadaném cvičení.
- *Žák aktivně naslouchá a seznamuje se s možnostmi digitální aplikace.*
- Kompetence k učení, k řešení problému.
- 00:10 – 00:25 Fixační fáze: Rozdání tabletů. Následuje samostatná práce žáků.
- *Žák vypracuje zadané cvičení. Žák odpovídá na otázky v zadání – prohlédne si fotografii, zakroužkuje důležité znaky, vybere klíčové vlastnosti a odpoví na otázky: Jaké vlastnosti fotografie u prezidenta zdůrazňuje? Bylo fotografování předem připraveno? Za jakým účelem byl snímek pořízen?*
- Kompetence k řešení problému, pracovní.
- 00:26 – 00:28 Diagnostická fáze: Krátká reflexe o tom, jak se žákům práce zdařila.
- *Žák odpovídá na dotazy učitele: Které cvičení pro vás bylo jednodušší a které složitější? Co vás zaujalo na fotografii? Proč byla taková fotografie pořízena?*
- Kompetence k učení, řešení problémů, komunikační.

00:29 – 00:35	Expoziční fáze: Žákům zadáme nový úkol – najděte či vzpomeňte na některé podobné fotografie, které proslavily prezidenty (české i světové) a zamyslete se nad tím, proč si právě tyto fotografie pamatujeme. → <i>Žák vyhledá fotografie a zdůvodní, proč si je vybral.</i> → Kompetence k učení, řešení problému, komunikativní.
00:36 – 00:40	Diagnostická fáze: Žáci mluví o vyhledaných fotografiích a zdůvodňují, proč vybrali dané fotografie. V případě obtíží sami představíme některé ikonické snímky (např. Václav Havel s krátkými nohavicemi, fotografie Miloše Zemana na nafukovacím člunu, aj.). → <i>Žák komentuje vybrané fotografie a zdůvodňuje jejich výběr.</i> → Kompetence k řešení problému, komunikativní.
00:41 – 00:42	Krátké shrnutí.
00:43 – 00: 44	Reflexe – vyplnění krátkých dotazníků.
00:45	Konec vyučovací hodiny.

4.2 Reflexe praktické části

Žáci 4. ročníku

Žáci vyplňovali reflektivní dotazník, který byl tvořen čtyřmi částmi. Tyto části zjišťovaly to, jak se jim líbily jednotlivé části vyučovací hodiny.

Výuky se celkem zúčastnilo 22 žáků. Z celkového počtu tvořili větší část chlapci, a to v poměru 12 chlapců a 9 děvčat, jeden žák pohlaví nevyplnil.

Nejvíce se opakovalo slovo fotky. Dále se ve větším počtu vyskytovala slova malování, zábava, psaní, lepení a tvoření se snímky. Třikrát se objevilo slovo nevím. Předpokládala jsem, že se slova jako nevím, nuda a hrůza objeví. K mému překvapení se tato slova objevovala poměrně málo.

Žáci označili upravování fotografií za nejzábavnější aktivitu, což nebylo nikterak překvapující, očekávala jsem totiž největší úspěch právě u této aktivity. Žáky také bavil popis vlastních snímků a skupinová práce. Naopak žáky vůbec nezaujal brainstorming,¹¹² realizovaný na začátku hodiny a vysvětlování obsahu a významu fotografií.

Žáky nejvíce zaujala černobílá fotografie školní třídy, což je naopak poměrně překvapivé zjištění. Při hlubší debatě bychom se možná setkali s tím, že se tyto fotografie příliš nezměnily a naše společná fotografie na konci školního roku bude vypadat podobně jako ta černobílá. Nicméně v této části dotazníku žáky zaujaly představené fotografie komplexně, byť jsem se domnívala, že největší úspěch bude mít svatební fotografie. Tyto snímky poskytují několik otázek, které se mohou týkat tehdejší módy, dobových zvyklostí i svatebního obřadu jako takového.

¹¹² Brainstorming neboli burza nápadů. Na tabuli se napíše jedno slovo nebo otázka. Žáci chrlí své nápady a ty se zapisují na tabuli.

Žáci 7. ročníku

Na konci vyučovací hodiny jsem žákům rozdala reflektivní dotazník k uplynulé hodině. Dotazník (viz přílohy) jsem vytvořila na základě přípravy do hodiny. Dotazník obsahoval čtyři otázky, které sledovaly konkrétní znaky gotiky a gotické památky, v neposlední řadě i zdroj fotografií.

Celkem bylo na hodině přítomno 23 žáků. Z celkového počtu tvořili větší část chlapci, kterých bylo třináct, děvčat bylo pouze deset.

Ve druhém zadání žáci reflektovali konkrétní poznatky z hodiny. Žáci měli napsat dvě věci, které je napadnou v souvislosti s gotikou. Zaujalo mě, kolik věcí si pamatují. Nejčastější odpovědí byl chrlič. Žáky tento prvek gotické architektury zaujal již během výkladu. Zajímalo je jeho využití. Další odpovědí byl lomený oblouk a katedrála sv. Víta. Tyto odpovědi se dle mého názoru v reflexi objevily především proto, že jsme si popisovali jednotlivé prvky gotiky právě pomocí fotografií, které uvedené prvky cíleně zobrazovaly. S fotografií katedrály sv. Víta pracovali žáci i v rámci pracovního listu. Nicméně žáci si vzpomněli i na spoustu dalších věcí, které byly předmětem vyučovací hodiny. Dále uváděli např. katedrálu v Miláně, hrady, katedrálu sv. Barbory v Kutné Hoře, valenou klenbu, Karla IV., Karlštejn, ruce modlící se k bohu, katedrály, fiály, lomený oblouk a památky.

Nejčastější zdroj fotografií pro žáky představuje internet, následují knihy a poslední jsou vlastní a jiné zdroje. Bylo mi jasné, že žáci nejčastěji budou uvádět internet. V dnešní době je to nejrychlejší a nejsnadnější zdroj informací. Poměrně překvapující je zjištění, že žáci využívají také knihy jako zdroj významného fotomateriálu. Je to sice milé zjištění, že žáci nespolehnou pouze na internet, ale používají i knihy. Bohužel se domnívám, že žáci nepochopili zadání otázky. V dnešní době si nedokážu představit, že žák 7. ročníku hledá v knihovně knihy s fotografiemi, které chce využít v rámci výuky.

Posledním úkolem byl výběr gotické památky, kterou by chtěli žáci navštívit. Úkol nebyl vázán na libovolný výběr gotické památky, ale obsahoval kvarteto nejznámějších gotických památek v České republice. Celkem deset žáků označilo Karlštejn jako cíl své návštěvy. Jako důvod uváděli, že je to pěkný hrad, který je spojován s Karlem IV. a sloužil jako ochrana korunovačních klenot. O jeden hlas

méně získala katedrála sv. Barbory v Kutné Hoře. Menší počet žáků uvedl Karlův most. Tuto fotografii vybírali z důvodu pěkného výhledu, který byl z fotografie zřejmý. Přibližně stejný počet žáků označil i hrad Kost. Velmi mě potěšil jeden žák, který označil všechny fotografie. Jako důvod uvedl, že má rád historii a cestování a také to, že ho gotika baví nejvíce.

Žáci 9. ročníku

V reflektivním dotazníku žáci odpovídali na čtyři otázky, které se konkrétněji zaměřovaly na reflexi práce s aplikací HistoryLab. Poslední úkol byl zaměřen na výběr jedné fotografie prezidenta dle osobních referencí z hlediska pozitivních dojmů a uvedení důvodu.

Na vyučovací hodině bylo přítomno celkem 16 žáků. Většinu tvořili chlapci, kterých bylo devět, dívek bylo sedm.

Práce s aplikací se žákům z poloviny líbila. Celkem pět žáků označilo na bodové škále číslo pět. To mě velmi mile překvapilo, jelikož žáci mi připadali poměrně vyčerpání, když zpracovávali zadané cvičení. Čtyři žáci označili číslo sedm. Nejvyšší číslo, které žáci označili, bylo číslo osm. Nejnižší označené číslo bylo dvě. Jeden žák neoznačil žádné číslo, nemyslím, že to ale udělal záměrně, snad pouze zapomněl.

V další otázce mě zajímalo, zda žáci tuto webovou stránku znají. Všichni žáci uvedli, že nikoliv. Toto pro mě nebylo nijak překvapujícím zjištěním. Žáci takovýmto způsobem v hodinách nepracují, bohužel převažuje frontální výuka.

Ve čtvrtém úkolu jsem žákům dala na výběr fotografie čtyř různých zemí, a sice – Donalda Trumpa, Vladimira Putina, Volodymyra Zelenského a Emanuela Macrona. Žáci měli napsat, co je vedlo k výběru dané fotografie. Překvapilo mě, že nejvíce hlasů získal Donald Trump, následovala fotografie Volodymyra Zelenského, poté Emanuela Macrona a jeden hlas získal i Vladimir Putin. U Donalda Trumpa zdůvodňovali žáci svůj výběr tím, že je velmi sebevědomý, vypadá, že ví, co dělá, působí hrdě, vypadá zodpovědně a důstojně. Výběr Vladimira Putina žák zdůvodnil tím, že se mu líbí, jak kouká a to, že snímek zobrazuje vlajku státu. U prezidenta Zelenského se objevily tyto argumenty, a sice nepůsobí nadřazeně, je ve válce s Ruskem a neodletěl do exilu, postavil se Putinovi, vypadá nejlépe z hlediska vzhledu, má na snímku vlajku své země, bojuje za svoji vlast, ukazuje, že je také jen člověkem. U Emanuela Macrona žáci kladně hodnotili to, že vypadá pěkně, usmívá se, vypadá šťastně a, je nejsympatičtější prezidentem z dostupného výběru.

4.3 Učitelé

Respondentky souhlasily s uveřejněním svých jmen a odpovědí pro potřeby diplomové práce.

4. ročník

První rozhovor probíhal s asistentkou pedagoga Markétou Hanzlovou. V této třídě jsem třídní učitelkou a vlastivědu zde učím. Ve třídě je přítomna asistentka pedagoga, která mi poskytne zpětnou vazbu. Pro potřeby diplomové práce paní asistentce vykám.

Otázky:

Které tři momenty byste označila jako nejlepší? Proč?

„Nejvíce se mi líbila skupinová práce a vlastní úprava fotek. Při skupinové práci museli žáci spolupracovat a mluvit o fotkách. Úprava fotek byla velmi úspěšná, protože žáci mohli pokreslit své vlastní fotky a především mohly domalovávat svým příbuzných rohy, vousy a další.“

Co byste udělala jinak? Jak? Proč?

„Nic mě nenapadá. Neudělala bych nic jinak.“

Viděla jste někdy práci s fotografií v jiných třídách?

„Ano.“

Jak s fotografií pracovali jiní učitelé?

„Fotografie využívali v projektech. Např. při výuce angličtiny pan učitel pracoval s fotografiemi, tak že z nich žáci sestavovali rodokmen. Při jiné hodině angličtiny žáci pomocí fotografií popisovali své členy rodiny, svého kamaráda nebo svého domácího mazlíčka.“

Kde vidíte úskalí při práci s fotografií ve výuce?

„Úskalí vidím v tom, že ne vždy si všichni přinesou fotografii. Potom bych zvolila cestu toho, že by si žáci museli něco namalovat.“

Máte pro mě nějaké doporučení? Čeho se příště vyvarovat? Co ponechat, co změnit a proč?

„Žádné. Bud' stále taková, jaká jsi.“

7. ročník

Rozhovor probíhal po vyučovací hodině s paní učitelkou Kateřinou Janečkovou, která ve třídě běžně učí. Pro potřeby diplomové práce paní učitelce vykám.

Otázky:

Které tři momenty byste označila jako nejlepší? Proč?

„Při tvé hodině se mi líbilo to, že jsi zapojila všechny žáky. Dalším momentem byla vzájemná spolupráce žáků. Posledním dobrým momentem byl tvůj zájem o téma.“

Co byste udělala jinak? Jak? Proč?

„Chtělo by to více času. To však není možné.“

Viděla jste někdy práci s fotografií v jiných třídách?

„Ano. V přírodopisu při projektech – ryby, houby a další. V zeměpisu při projektech – USA, státy světa apod.“

Jak s fotografií pracovali jiní učitelé?

„Fotografie používali jako názorné ukázky.“

Kde vidíte úskalí při práci s fotografií ve výuce?

„Příprava materiálu je náročnější na čas. Důležitá je i kvalita fotografií.“

Máte pro mě nějaké doporučení? Čeho se příště vyvarovat? Co ponechat, co změnit a proč?

„Při hodině dějepisu určitě pracuj s fotografiemi. Vhodné to je jak si to udělala dnes, tzn. při výuce uměleckých směrů. Pak se dají využít jako artefakty (ukázky). Velké využití mají v moderních dějinách. Ať už to jsou dobové nebo současné fotografie.“

9. ročník

Rozhovor probíhal po vyučovací hodině s paní učitelkou Janou Doubkovou, která ve třídě běžně učí. Pro potřeby diplomové práce paní učitelce vykám.

Otázky:

Které tři momenty byste označila jako nejlepší? Proč?

„Vybrat tři momenty, které bych označila jako nejlepší, je složité, protože žáci nikdy takto s žádnou fotografií nepracovali. Dobrým krokem bylo určitě využití tabletů, které ve škole máme. Žáci s nimi pracují rádi a vedení, popř. inspekce, to vidí ráda. Dalším kladným bodem byla tvá komunikace s žáky a ochota cokoli jim vysvětlit, i přesto, že to pro tebe muselo být náročné.“

Co byste udělala jinak? Jak? Proč?

„Trochu mi chyběl jasnější cíl hodiny. Nevěděla jsem, k čemu, mají žáci dojít, co je jejich cílem. Zařadila bych spíše společnou práci než samostatnou, abychom vyvolali nějakou větší diskusi o tématu. Nicméně toto je hodně složité. Žáci v 9. třídě už s učiteli moc nekomunikují a všechno z nich „dolujeme“. Nicméně mě napadá, že bychom nejdříve mohli mluvit o fotografii a poté to srovnat třeba s nějakým Masarykovým textem a vyvodit z toho, zda na nás působí stejně jak z fotografie, tak i z textu.“

Viděla jste někdy práci s fotografií v jiných třídách?

„Ne.“

Jaká úskalí spatřujete v práci s fotografií ve výuce.

„Největší úskalí vidím v časové dotaci dějepisu. Vzhledem k náplni ŠVP, které je velmi naplněné, tak není možné s fotografií pracovat tak, jako jsi to udělala ty.“¹¹³

Máte pro mě nějaké doporučení? Čeho se příště vyvarovat? Co ponechat, co změnit a proč?

„S žáky si komunikovala dobře, neměla si problém cokoli jim vysvětlit, což si určitě ponechej. Jinak při té práci bych doporučila víc si ujasnit cíl té dané aktivity.“

¹¹³ Školní vzdělávací program

4.4 Sebereflexe

4. ročník

Vzdělávacím cílem vyučovací hodiny bylo vysvětlení role fotografie v lidském životě. Tento cíl jsem naplnila, společně s žáky jsme si vysvětlili, k čemu nám fotografie slouží a jakou hodnotu pro nás má. Ke splnění vzdělávacího cíle jsem využila metodu brainstormingu, kdy jsem na tabuli napsala tři otázky, na které žáci odpovídali. První otázka zněla „*Jaké ty fotografie jsou?*“, mezi odpověďmi žáků se objevily nápady jako např. *černobílé, barevné, zažloutlé, rodinné, zajímavé, veselé, hezké, ošklivé* apod. Další otázka se týkala toho, o čem nás fotografie informují. Zde se objevila slova jako *o dětství, o místě, o čase, o vzhledu, o svatbě a další*. Poslední otázka zněla: „*Jaký mají pro nás význam?*“. Tady žáci hovořili o tom, že *díky fotografiím se můžeme dovědět více o věcech a lidech, které jsme nezažili, současně v nás vyvolávají vzpomínky a emoce*. Výchovným cílem byla komunikace a spolupráce ve skupině. Žáci v další části hodiny pracovali ve skupinách, ve kterých srovnávali fotografie a hledali jejich společné a rozdílné znaky. Žáci vytvořili pět skupin, tři skupiny po čtyřech žácích a dvě skupiny byly po pěti žácích. Většina skupin spolupracovala a komunikovala velmi dobře. Jenom jedna skupina měla problém s komunikací a spoluprací. Součástí této skupiny byl i žák s IVP, který je zvyklý udělat jen základ každé aktivity a pokud ho daná aktivita nebaví a nezajímá, tak v ní nepokračuje.¹¹⁴ Bohužel při práci ve skupině to vede k tomu, že i ostatní žáci zaujmou stejný postup a nemají důvod pracovat. Tento cíl nepovažuji za zcela splněný. Za schopnostně-dovednostní cíl jsem si stanovila popis fotografie. Tento cíl žáci splnili. Každý žák byl schopen popsat své fotografie.

Žáci ze začátku hodiny byli koncentrovaní. Postupem vyučovací hodiny jejich pozornost upadala. Žáky jsem se snažila průběžně motivovat a střídát aktivity tak, aby udrželi pozornost, co nejdéle. Bohužel někteří žáci nezvládli udržet pozornost. Problém spočíval v tom, že žáci jsou zvyklí na dvě hodiny výtvarné výchovy, kde mají svůj prostor na práci, do kterého jim učitel nezasahuje a oni tudíž nemusejí být tolik pozorní.

Komunikace se žáky v této třídě byla pro mě jednoduchá. Jedná se o třídu, kterou znám a vím, jak s žáky komunikovat. Do výuky však vstupovalo hodně vlivů. Jednalo se o neustálé napomínání několika žáků, o opakování požadavků i otázky od žáků, které nesouvisely s tématem.

¹¹⁴ Individuálně vzdělávací plán z důvodu agrese a diagnózy ADHD.

Žáci byli ze začátku hodiny velmi aktivní. Domnívám se, že žáky velmi oslovilo upravování fotografií. Nejlépe však pracovali během brainstormingu, doslova na mě vykřičeli své nápady, které jsem skoro nestíhala zapisovat (viz přílohy). V další části při prezentaci dobových fotografií měli velmi mnoho nápadů a chtěli je sdílet. Popis fotografií se žákům také dařil. Pracovali se svými fotografiemi, proto byl jejich popis jednodušší. Většinou šlo o fotografie, které dobře znají a pojí se s nimi nějaká zajímavá historka, kterou zapsali. Skupinová práce byla náročnější, nicméně žáci ji nakonec splnili a popsali stejné a rozdílné znaky fotografií. Nejvíce se žákům dařilo plnění poslední aktivity, kdy upravovali své fotografie. Pomocí pastelky a fixů své fotografie upravovali. Většinou svým příbuzným dokreslili vousy, rohy a vypláznutý jazyk (viz přílohy).

Vyučovací hodiny probíhaly jako běžné hodiny v této třídě. Předem stanovená příprava byla naplněna dle mých představ.

Jako největší neúspěch této hodiny bych označila nespolupracující skupinu žáků. Žáci měli možnost zvolit si skupiny dle svého uvážení. Příště bych žáky rozdělila do skupin dle nějakého klíče, abych zamezila nežádoucímu vyrušování.

Na výuku pomocí fotografií jsem se velmi těšila. Snažila jsem se nemít zbytečně vysoká očekávání. Obě vyučovací hodiny proběhly v pořádku. Žáci sice byli chvílemi méně soustředění, ale hodiny jako celek působily souvisle. Příště bych snad jen zařadila více aktivit, ve kterých by žáci mohli více tvořit a pracovat samostatně.

7. ročník

Primárním cílem této vyučovací hodiny bylo vysvětlení základních znaků gotiky. Tento cíl jsem naplnila za pomoci jednotlivých fotografií. Fotografie zobrazovaly hlavní znaky gotiky, které jsme si s žáky společně pojmenovali a definovali. K definování nám pomohly detailní snímky, případně jejich přiblížení. Splnění tohoto cíle dokládá i ta skutečnost, že žáci v reflektivním dotazníku několik znaků gotiky označili jako informace, které si zapamatovali a mají je spojeny právě s gotickým uměleckým slohem. Výchovný cíl se mi také podařilo naplnit. Žáci se mnou komunikovali, odpovídali na mé dotazy, sdíleli své zážitky a zkušenosti. Za schopnostně-dovednostní cíl jsem stanovila popis znaků gotiky na konkrétním snímku. Tento cíl reflektuje pracovní list, v jehož rámci měli žáci popsat znaky gotické architektury na příkladu katedrály sv. Víta na Pražském hradě. Žáci měli při vypracování tohoto úkolu k dispozici tablety, tudíž si mohli jednotlivé znaky vyhledat a přiřadit je k fotografii.

Žáci během výuky udrželi pozornost. Během hodiny věděli, kde se aktuálně nacházíme a kam směřujeme. Snažila jsem se střídat aktivity tak, aby byli stále aktivní.

Komunikace s žáky byla pro mě poměrně jednoduchá. Žáci v této třídě jsou zvyklí komunikovat během hodin s učitelem, a proto komunikovali i se mnou. Komunikace s žáky jsem se bála, jelikož je neznám a oni neznají mě. Nicméně ani z jedné strany nebyl problém. Každý žák měl během hodiny možnost sdělit ostatním, co potřeboval.

Vzhledem k tomu, že jsem se střídala jednotlivé aktivity. Žáci byli aktivní po větší část hodiny. Nejvíce aktivní byli při vyplňování pracovního listu, na kterém pracovali samostatně s využitím již zmíněného školního tabletu.

Vyučovací hodinu jsem začala motivací, kdy jsem žákům na interaktivní tabuli promítala fotografie související s tématem vyučovací hodiny. Na snímcích byly zachyceny gotické stavby a prvky gotické architektury. Žáci pouze sledovali snímky. Poté jsem se jich ptala, co na obrázcích viděli a jaké bude téma hodiny. Následně jsme si vysvětlili základní prvky gotiky, což opět demonstrovaly fotografie. Důležitou částí hodiny byl popis fotografií z úvodu hodiny. Žáci hledali na jednotlivých snímcích prvky gotické architektury. Poslední část hodiny spočívala ve vyplnění pracovního listu a jeho následná kontrola v závěru hodiny.

Při realizaci této vyučovací hodiny jsem si výrazně uvědomovala nedostačující časovou dotaci. Bohužel tento fakt nijak neovlivním. Jedna vyučovací hodina (45 minut) je pro některá témata a aktivity zkrátka velmi krátká. Na druhou stranu si myslím, že se mi během hodiny podařilo využít poměrně velké množství rozmanitých fotografií. Při výuce není cílem představit velké množství fotografií, v některých vyučovacích hodinách a třídách se můžeme zabývat jednou fotografií celou vyučovací jednotku.

Hodina byla příjemná a velmi rychle proběhla. Celkové pocity z této hodiny jsou dobré, i přesto, že jsem od ostatních učitelů slyšela nejrůznější, ne vždy pozitivní zkušenosti s touto třídou.

9. ročník

Do této hodiny jsem vstupovala s konkrétním cílem. Chtěla jsem především žákům představit a ukázat práci s webovou aplikací HistoryLab s důrazem na cvičení, které pracuje s historickou fotografií. Od paní učitelky, která ve třídě běžně učí, jsem věděla, že žáci takto nikdy nepracovali. Tento fakt dokládá i výpověď od paní učitelky, která uvedla, že ve svých hodinách s fotografií nepracuje a že práci s fotografií nezná ani od jiných učitelů. Schopnostně-dovednostní cíl jsem nadřadila vzdělávacímu cíli. Jako vzdělávací cíl jsem si určila vysvětlení role zobrazování prezidentů a význam těchto fotografií. K tomuto cíli jsem se snažila dojít, ale nemyslím si, že by se mi to podařilo, tak jak jsem předpokládala. Při reflexi s paní učitelkou jsme došli k závěru, že tento cíl jsem trochu opomněla. S výchovným cílem se mi také moc nedařilo. Žáci se mnou moc nekomunikovali. Celkově musím konstatovat, že se mi podařilo řádně naplnit pouze schopnostně-dovednostní cíl.

Při práci s tablety žáci udrželi pozornost velmi dobře. Po skončení této aktivity to bylo horší. Někteří žáci měli hotovo dříve než zbytek třídy a různě si mezi sebou šeptali a dělali různé grimasy. Žáky jsem napomenula, popř. je napomenula paní učitelka, která byla na hodině přítomna. Postupem vyučovací hodiny pozornost zcela upadala. Přisuzuji to několika faktorům - v tento den probíhala ve škole matematická soutěž a v průběhu této hodiny se vybraní žáci z této soutěže vraceli, což způsobilo neklid ve třídě a narušil její průběh. Dalším vlivem dle mého názoru byl fakt, že šlo o čtvrtou vyučovací hodinu v pátek a venku bylo hezké počasí. Je možné, že výuka za pomoci aplikace HistoryLab není příliš vhodná do výuky na základních školách. Své uplatnění může nalézt v jiných oborech.

Komunikace se žáky byla pro mě velmi náročná. Celkově se jedná o méně komunikativní třídu. Žáci nechtěli se mnou komunikovat, což přisuzuji tomu, že se neznáme a nemáme mezi sebou vybudovanou důvěru. Tuto třídu bych proto popsala jako málo aktivní. Žáci vypracovali dané cvičení, ale větší invenci do hodiny nepřinesli.

Hodina probíhala poměrně poklidně, a to především díky tomu, že žáci nevykřikovali a plnili přesně zadané úkoly.

Velký klad spatřuji ve využití tabletů. Za další klad považuji využití digitální aplikace HistoryLab v praxi. Myslím si, že žáci nyní mají povědomí o tom, co HistoryLab je a co obsahuje. Záporom hodiny byl nejasně vymezený cíl hodiny.

Uvedené bych shrnula tím, že výuka v 9. ročníku byla pro mě velkou výzvou. Tuto třídu vůbec neznám. Nevěděla jsem, co mohu očekávat. Mé celkové dojmy jsou dost rozpačité. Z hodiny jsem odcházela s pocitem, že jsem byla neúspěšná. Příště bych postupovala jinak. Pro žáky bych např. připravila pracovní list, který by obsahoval jednotlivé fotografie prezidentů. Další možností by byla skupinová práce, ve které by žáci detailně popsali fotografii prezidenta, pokračovali bychom společnou prezentací a hledáním společných a rozdílných znaků. Také by mohlo být zajímavé porovnání fotografie a textů či mluveného slova prezidentů.

Závěr

Fotografii práce definuje jako předmět, který zachycuje určitý okamžik v našem životě. Tento okamžik dokládá a uchovává v něm informace pro další generace. Práce předně zachycuje vývoj fotografie od svého vzniku až do současnosti, kdy se pořizování fotografií stává snadnou a téměř každodenní záležitostí. Následně jsou teoreticky vymezeny jednotlivé druhy fotografií s nástinem jejich využití v pedagogické praxi.

Meritem práce je však praktická část práce, ve které jsou představeny kompletní metodické modely práce s fotografiemi pro tři ročníky základních škol. Metodické modely slouží jako podrobné přípravy na hodiny. Každá z těchto příprav obsahuje podrobný průběh hodiny rozčleněný do jednotlivých fází hodiny, doplněný o očekávané výstupy a rozvoj klíčových kompetencí. Součástí tohoto metodického modelu jsou reflexe žáků, učitelů a nedílnou součástí je i sebereflexe. Jednotlivé metodické listy byly odzkoušeny v praxi a vyplývá z nich následující:

Žáci jsou zvyklí na každodenní přítomnost fotografií ve svých životech. Několik žáků dokonce vnímá nejrůznější detaily na fotografiích. Z dotazníků ve 4. ročníku například vyplývá, že žákům jsou blízké rodinné fotografie a fotografie ze školního prostředí. V rámci reflexe žáků 4. ročníku došlo k zajímavé paradoxní situaci. Žáky v těchto vyučovacích hodinách nejvíce oslovila aktivita, kdy přetvářeli své fotografie. Ale na základě mé sebereflexe se dá konstatovat, že nejlépe žáci pracovali během brainstorming, ale ani jednoho žáka tato aktivita nezaujala. Dotazníky předložené žákům 7. ročníku poukazují na fakt, že žáci si pomocí fotografií jednotlivých gotických prvků dokázali vybavit a pojmenovat konkrétní znaky gotického uměleckého směru. Při hlubším zamyšlení to znamená, že žáci jsou schopni si informace vizualizovat a propojit si učební látku s obrázkem. Tento proces vede ke snadnějšímu zapamatování učební látky. Reflexe z 9. ročníku dokládá, že žáci nejsou z hodin dějepisu zvyklí pracovat jiným způsobem, než je frontální výuka. Práce s webovou aplikací HistoryLab a se snímkem prezidenta Masaryka byla pro ně dosti obtížná. Zůstává však otázkou, kde je problém. Problém můžeme hledat ve třídě, v ustálené formě výuky, v jiné učitelce, v nevhodnosti zvoleného cvičení nebo ve využití aplikace HistoryLab.

Reflexi učitelů jsem realizovala formou osobních rozhovorů. Každá z dotazovaných respondentek měla odlišný názor na využití fotografie. Názor dotazovaných byl ovlivněn tím, zda viděly práci s fotografiemi u jiných kolegů, ale také tím, jak o daných tématech přemýšlejí. Paní asistentka (34 let, 5 let pedagogické praxe) a paní učitelka ze 7. třídy (42 let,

15 let pedagogické praxe) viděly a navrhovaly využití fotografie i v jiných vyučovacích předmětech než je dějepis. Paní učitelka z 9. Třídy (49 let, 21 let pedagogické praxe) práci s fotografiemi u nikoho neviděla, a tudíž ji nepovažuje za důležitou. Sama v rozhovoru uvedla, že na práci s fotografiemi ve výuce není čas a že je důležité plnit ŠVP. Z osobních rozhovorů vyplynulo, že záleží na době, kterou daný učitel ve školství strávil, na jeho přístupu k učivu a ochotě učit se nové věci.

Sebereflexe byla pro mě náročná, nicméně jsem si stanovila několik zásadních faktorů, které ovlivnily výuku. Mezi hlavní faktory, které jsem reflektovala, patřilo naplnění cílů hodiny, pozornost žáků, komunikace se žáky, aktivita žáků, průběh vyučovací hodiny, klady a zápory vyučovací hodiny či celkové pocity a dojmy z vyučovací hodiny. Práce s fotografií je pro žáky atraktivní ve chvíli, kdy si na ní mohou sáhnout, upravit nebo pokud k ní mají osobní vztah. Ve 4. ročníku žáci pracovali se vlastními fotografiemi, které znají a mohou o nich vyprávět ostatním. V 7. ročníku jsem žákům prezentovala snímky míst, které jsou známé nebo je oni sami v minulosti navštívili a mají k nim určitou vazbu. Tato skutečnost ovlivnila mou výuku. Oproti tomu žáci v 9. ročníku pracovali s fotografií, kterou neznali. Následkem byla pak hodina, která neprobíhala ani podle mých představ, ani podle představ paní učitelky a v poslední řadě ani podle představ samotných žáků. Z mých zkušeností se dá vyvodit fakt, že žákům i mě jako učiteli se lépe pracovalo s fotografiemi, které znají než s těmi, které neznají. Žáky nejvíce bavilo to, když mohli s ostatními sdílet své zážitky, zkušenosti, popř. popisovat své pocity a dojmy, které v nich fotografie vyvolávají. Tyto debaty bývají velmi zajímavé, bohužel ale na není moc času.

Z vyučovacích hodin, ve kterých jsem realizovala výuku za pomoci fotografie, vyplývá, že v běžných hodinách dějepisu i nadále převládá frontální výuka, kdy učitel vykládá žákům učební látku, zatímco žáci si zapisují poznámky, v horším případě pouze mechanicky opisují zápis z tabule. Tento způsob výuky souvisí s tím, že dějepis je dotován dvěma hodinami týdně, a tudíž učitelé striktně dbají na splnění ŠVP/RVP. Práce s fotografií však plní pro žáky zajímavé zpestření výuky. Na druhou stranu se domnívám, že práce s fotografiemi tak, jak navrhuji v teoretické části práce, se ve výuce školního dějepisu obtížně realizuje. Důvodem může být nízká časová dotace hodin dějepisu, nutnost časově náročnější přípravy učitele a v neposlední řadě i odklon od ŠVP/RVP. Navržené aktivity jsou proto realizovatelné především v nižších ročnících ZŠ, kde lze předpokládat, že žáci jsou všeobecně hravější a zvědavější než žáci na druhém stupni, díky čemuž je možné snadněji některé aktivity aplikovat. Toto jsem si ověřila i v praxi během realizovaných hodin. Čtvrtý ročník byl velmi

zvědavý i díky tomu, že ve vlastivědě souběžně probírali učivo o historii. Žáci 7. ročníku byli zvědavější už méně, ale spolupracovali. Žáci 9. ročníku již zvědaví nebyli a zřejmě by uvítali jinou koncepci vyučovací hodiny.

Není pochyb o tom, že fotografie má svůj nezbytný význam při poznávání minulosti. V současné didaktice dějepisu na její možnosti a potenciál, didaktici často upozorňují. Pro větší využívání fotografie v hodinách dějepisu je však nutné, aby se i samotní učitelé dějepisu otevřeli se novým nápadům, které přináší dnešní moderní doba.

Seznam literatury

Tištěné zdroje:

BAATZ, Willfried, *Fotografie*, Brno 2004.

BARTHES, Roland, *Světlá komora poznámka k fotografii*, Praha 2005.

BERGER, John, *O pohledu*, Praha 2009.

BERGER, John, Sven BLOMBERG, Chris FOX, Michael DIBB a Richard HOLLIS, *Způsoby vidění*, Praha 2016.

BIRGUS, Vladimír a Jan MLČOCH, *Česká fotografie 20. století průvodce*, Praha 2005.

BIRGUS, Vladimír a Miroslav VOJTĚCHOVSKÝ, *Česká fotografie 90. let = Czech photography of the 1990s*, Praha 1998.

BIRGUS, Vladimír a Vladimír BIRGUS, *Česká fotografická avantgarda 1918-1948*, Praha 1999.

BIRGUS, Vladimír a Pavel SCHEUFLER, *Fotografie v českých zemích 1839-1999: chronologie*, Praha 1999.

BLÁHOVÁ, Marie, Mlada HOLÁ a Klára WOITSCHOVÁ, ed. *Pomocné vědy historické v současné historiografii a archivnictví*, Praha 2018.

CÍSAŘ, Karel, *Co je to fotografie?*, Praha 2004.

ČERVENKA, Přemysl a Erich EINHORN, *555 chyb ve fotografii*, Praha 1962.

DUFEK, Antonín, *Černobílá fotografie*, Praha 1987.

FLUSSER, Vilém, *Za filosofii fotografie*, Praha 2013.

Fotografové a Národopisná výstava československá. *Prameny a studie*. Praha: Národní umělecké muzeum Praha, 2015, (56), 80-101. ISSN 0862-8483.

GOMBRICH, E. H., *Příběh umění*, Praha 1997.

GOMBRICH, E. H., *Umění a iluze: studie o psychologii obrazového znázorňování*, Praha 2019.

Jubilejní zemská výstava v Praze 1891 v kulturně-historickém kontextu [rukopis]: diplomová práce / Jan Menhard; vedoucí práce: PhDr. Markéta Jarošová, Ph.D. - Praha, 2021.

KRATOCHVÍL, Viliam, *Metafora stromu ako model didaktiky dejepisu: k predpokladom výučby*, Bratislava 2019.

LABISCHOVÁ, Denisa a Blažena GRACOVÁ, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2008.

McLUHAN, Marshall, *Jak rozumět médiím: extenze člověka*, Praha 2011.

MRÁZKOVÁ, Daniela a Vladimír REMEŠ, *Cesty československé fotografie: vyprávění o historii československé fotografie prostřednictvím životních a tvůrčích osudů vybraných osobností a mezních vývojových okamžiků*, Praha 1989.

MRÁZKOVÁ, Daniela, *Příběh fotografie: vyprávění o historii světové fotografie prostřednictvím životních a tvůrčích osudů významných osobností a mezních vývojových okamžiků*, Praha 1986.

MITCHELL, W. J. T., *Teorie obrazu: eseje o verbální a vizuální reprezentaci*, Praha 2016.

MIRZOFF, Nicholas, *Úvod do vizuální kultury*, Praha 2012.

PANOFSKY, Erwin, *Význam ve výtvarném umění*, Praha 2013.

RIŠLINKOVÁ, Helena, Lucia LENDELOVÁ a Tomáš POSPĚCH, *Česká a slovenská fotografie osmdesátých a devadesátých let 20. století = Czech and Slovak photography of the 1980s and 1990s*, Olomouc 2002.

RITCHIN, Fred, *Snímání rámu: fotožurnalismus, občan, dokument*, Praha 2019.

SCHEUFLEER, Pavel, *Historie fotografické techniky*, Praha 1993.

SONTAG, Susan, *O fotografii*, Praha 2002.

SONTAG, Susan, *S bolestí druhých před očima*, Praha 2011.

STRADLING, Robert, *Jak učit dějiny 20. století*, Praha 2003.

ŠMOK, Ján, *Akt vo fotografii*, Osveta 1986.

ŠMOK, Ján, Josef PECÁK a Petr TAUSK, *Barevná fotografie*, Praha 1975.

TAUSK, Petr, *Dějiny fotografie*, Praha 1980.

TAUSK, Petr, *Dějiny fotografie I: přehled vývoje fotografie do roku 1918*, Praha 1987.

TAUSK, Petr, *Dějiny fotografie II: interpretační hlediska*, Praha 1984.

TOMÁŠEK, Zdeněk, *Barevná fotografie pro každého*, Praha 1978.

WITTLICH, Filip, *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*, Praha 2011.

WITTLICH, Filip, *Interpretace fotografie z hlediska obsažených obrazových informací: metodika maximalizace reálného využití informací poskytovaných historickým fotografickým materiálem jako solitérní památkou a v kontextu používaných databázových systémů evidence pro prohloubení určení a poznání zobrazeného v každodenní praxi při identifikaci osob, míst, ateliérů apod.*, Praha 2017.

Česká a slovenská fotografie dnes, Praha 1991.

Čítanka z teorie fotografie, Opava 2003.

Internetové zdroje:

Aplikace Visit.More: Kuks i Braunův betlém v původní podobě za pomoci rozšířené reality. ZKUSKUKS.cz [online]. [cit. 2023-02-23].

Dostupné z: https://www.zkuskuks.cz/1627/Rozsirena_realita.

Daguerrotypie: Nejstarší evropské fotografické záznamy. *Národní technické muzeum* [online]. 2014 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.ntm.cz/data/veda-a-vyzkum/booklet-cz.pdf>.

Ernst Mach: česko-německý fyzik a filozof. *Techmania, Science Center/Eduportál* [online]. Plzeň, 2007 [cit. 2023-02-22].

Dostupné z: <http://edu.techmania.cz/cs/encyklopedie/vedec/1245/mach>.

Mokrý kolodiový proces. *Analogue* [online]. 7. 4. 2014 [cit. 2022-01-21]. Dostupné z: <https://www.analogue.cz/mokry-kolodiovy-proces/>.

Prezident Masaryk na fotografii. *HistoryLab* [online]. 2016 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://lms.historylab.cz/katalog/cviceni/prezident-masaryk-na-fotografii>.

Selfie. *Tipy jak fotit* [online]. 2017 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://tipyjakfotit.cz/foto-slovník/selfie/>.

Výstava architektury a inženýrství: Výstava architektury a inženýrství 1898. *Městská knihovna v Praze* [online]. Praha, 2014 [cit. 2023-02-22].

Dostupné z: <https://search.mlp.cz/cz/titul/vystava-architektury-a-inzenyrstvi/4047390/#/book-content&dk=key-eq:3998787-amp:titul-eq:true&getPodobneTituly=deskriptory-eq:2015526-amp:key-eq:4047390>.

Přílohy

Příloha č. 1 – Reflexe 4. ročník

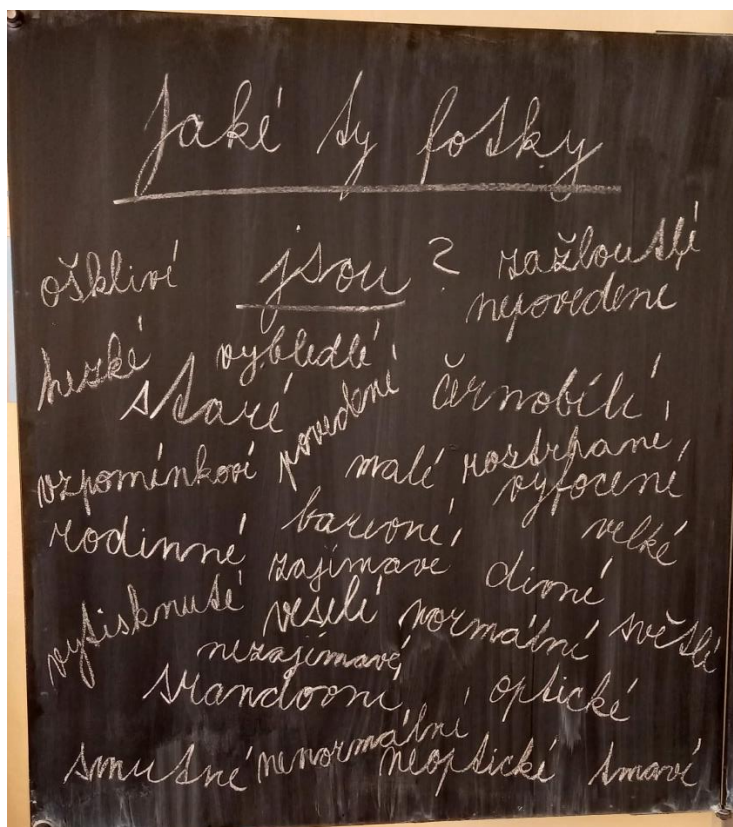
REFLEXE

Žáci 4. ročníku

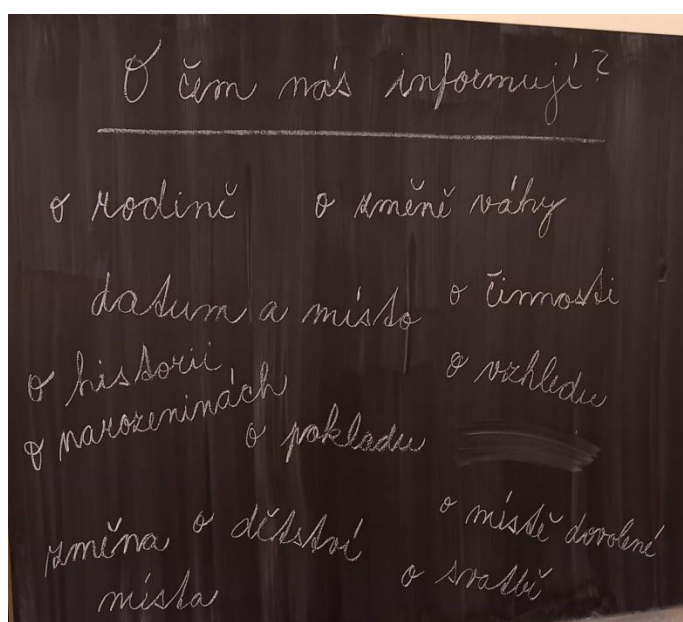
- 1) **Pohlaví:** muž – žena
- 2) **Napiš 3 slova, která popisují tuto vyučovací hodinu.**
 - 1.
 - 2.
 - 3.
- 3) **Která aktivita se Ti líbila nejvíce?**
 - a) Brainstorming (sbírka nápadů, úvod hodiny).
 - b) Obsah a význam fotografií.
 - c) Popis mých fotografií.
 - d) Skupinová práce.
 - e) Úprava fotografií.
- 4) **Vyber si jednu fotografii, o které bys chtěl/a vědět více.¹¹⁵**

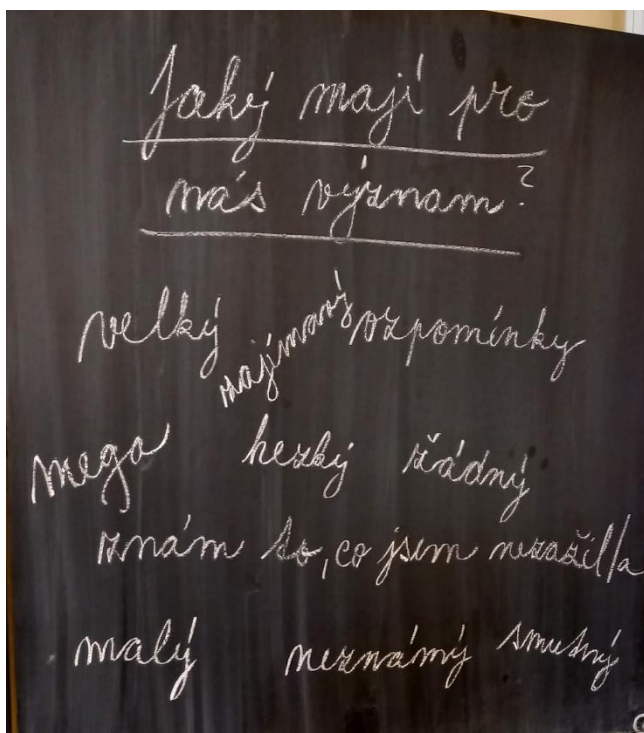
¹¹⁵ Archiv autorky.

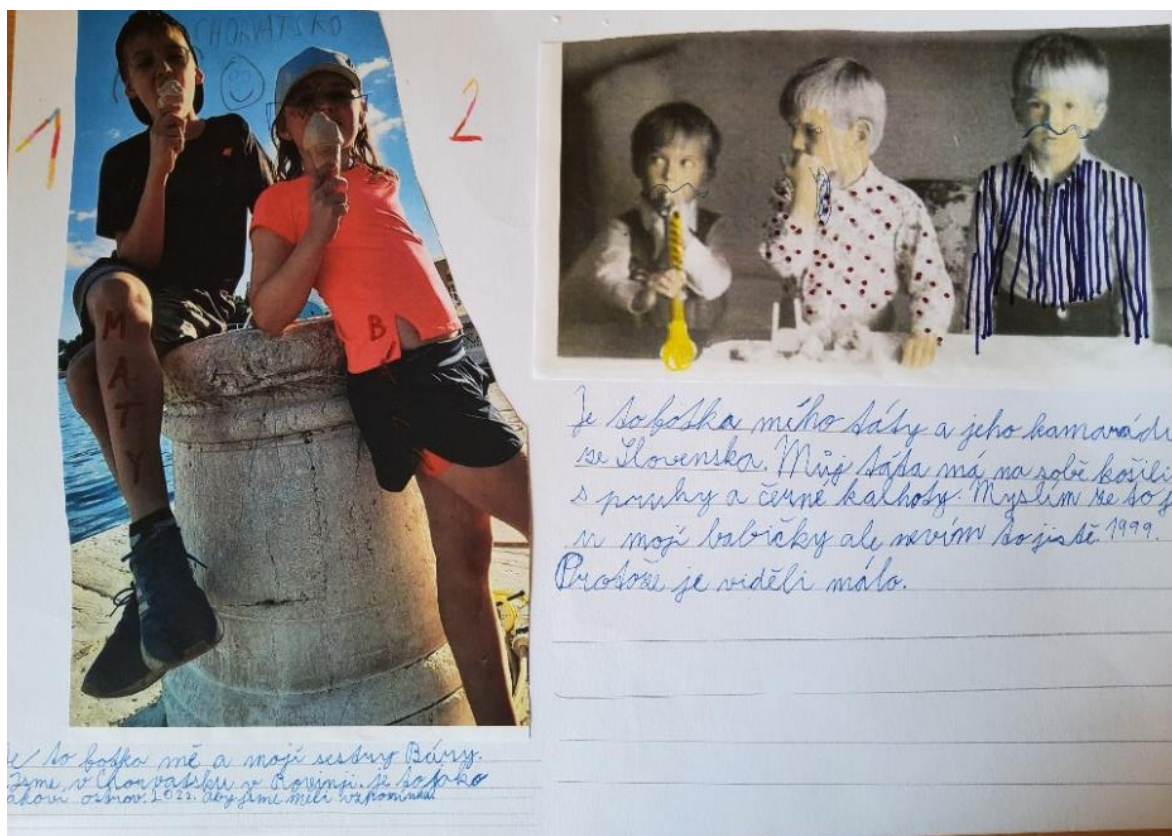
Obrázek č. 1 Brainstorming „Jaké ty fotografie jsou?“

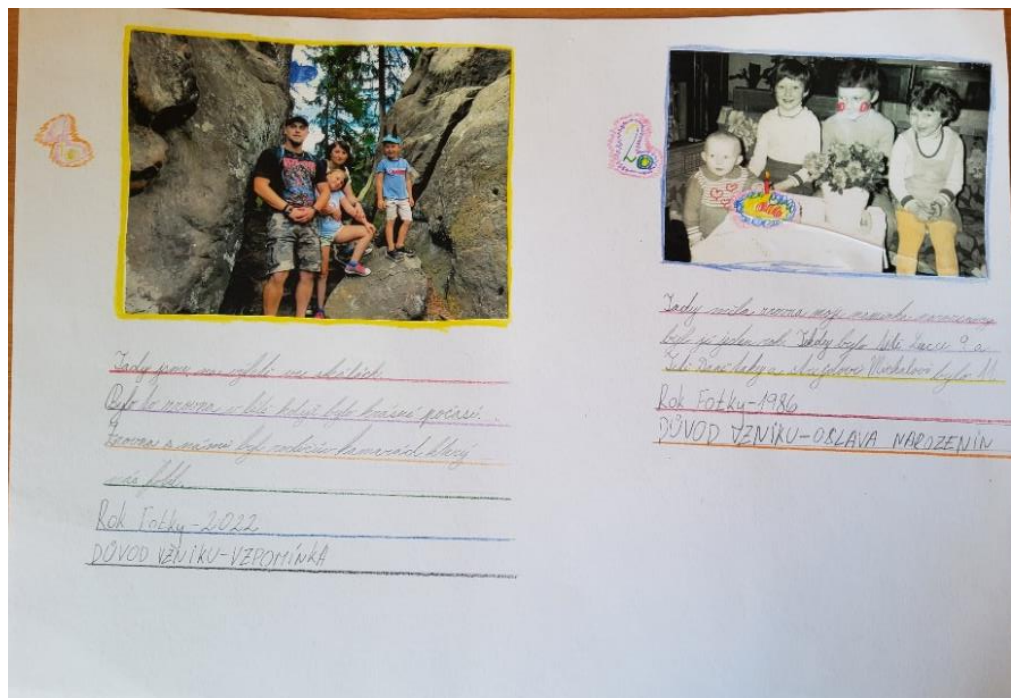
Obrázek č. 2 Brainstorming „O čem nás informují?“

Obrázek č. 3 Brainstorming „Jaký mají pro nás význam?“

Obrázek č. 4 Práce žáka¹¹⁶

Obrázek č. 5 Práce žákyně¹¹⁷

¹¹⁶ Zákonní zástupci souhlasili s uveřejněním prací svých dětí.

¹¹⁷ Zákonní zástupci souhlasili s uveřejněním prací svých dětí.

REFLEXE

Žáci 9. ročníku

1) Pohlaví: žena – muž

2) Jak se Ti líbila práce s aplikací HistoryLab?

Označ na škále od 1 do 10. 1 znamená nejméně líbila a 10 nejvíce líbila.

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9 – 10

3) Znal/a jsi aplikaci HistoryLab?

a) ano

b) ne

c) slyšel/a jsem o ní

4) Která fotografie prezidenta na tebe působí nejlépe?¹¹⁸

Napiš proč.

.....

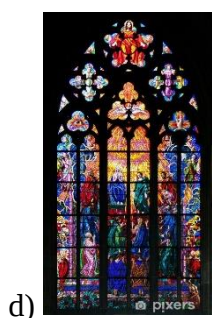
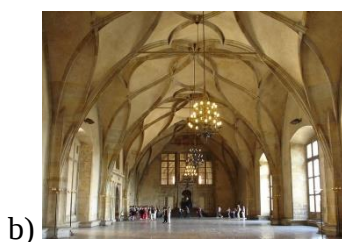
¹¹⁸ Zdroj fotografií: <https://www.wikipedia.org/>.

Pracovní list – Gotický umělecký směr

1) Doplně do textu.

Gotika se objevuje ve století ve a navazuje na románský sloh. V Čechách se objevuje ve století. Nejtypičtější znakem je oblouk. Dále na gotických stavbách najdeme klenbu,, fiály, a portály. V gotickém slohu se nejčastěji staví a Mezi významné stavitele patří Petr a z Arrasu.

2) Přiřaď k obrázku typický znak gotiky.¹¹⁹

Znak:	Lomený oblouk	Vitráž	Fiála	Chrlič	Portál	Žebrová klenba
Písmeno:						

3) Namaluj lomený oblouk. Napiš, co ti připomíná.

¹¹⁹ Zdroj fotografií: <https://www.wikipedia.org/>.

4) Označ na fotografii typické znaky gotiky.¹²⁰

5) Najdi a napiš gotické památky v České republice.

.....

.....

.....

.....

.....

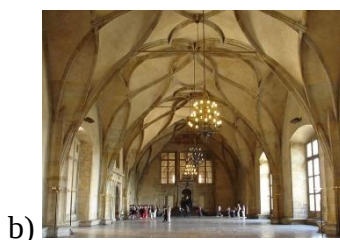
¹²⁰ Zdroj fotografií: <https://www.wikipedia.org/>.

Pracovní list – Gotický umělecký směr ŘEŠENÍ

1) Doplně do textu.

Gotika se objevuje ve 12. století ve Francii a navazuje na románský sloh. V Čechách se objevuje ve 13. století. Nejtypičtějším znakem je lomený oblouk. Dále na gotických stavbách najdeme žebrovanou klenbu, vitráže, fiály, chrliče a portály. V gotickém slohu se nejčastěji staví katedrály a hrady. Mezi významné stavitele patří Petr Parléř a Matyáš z Arrasu.

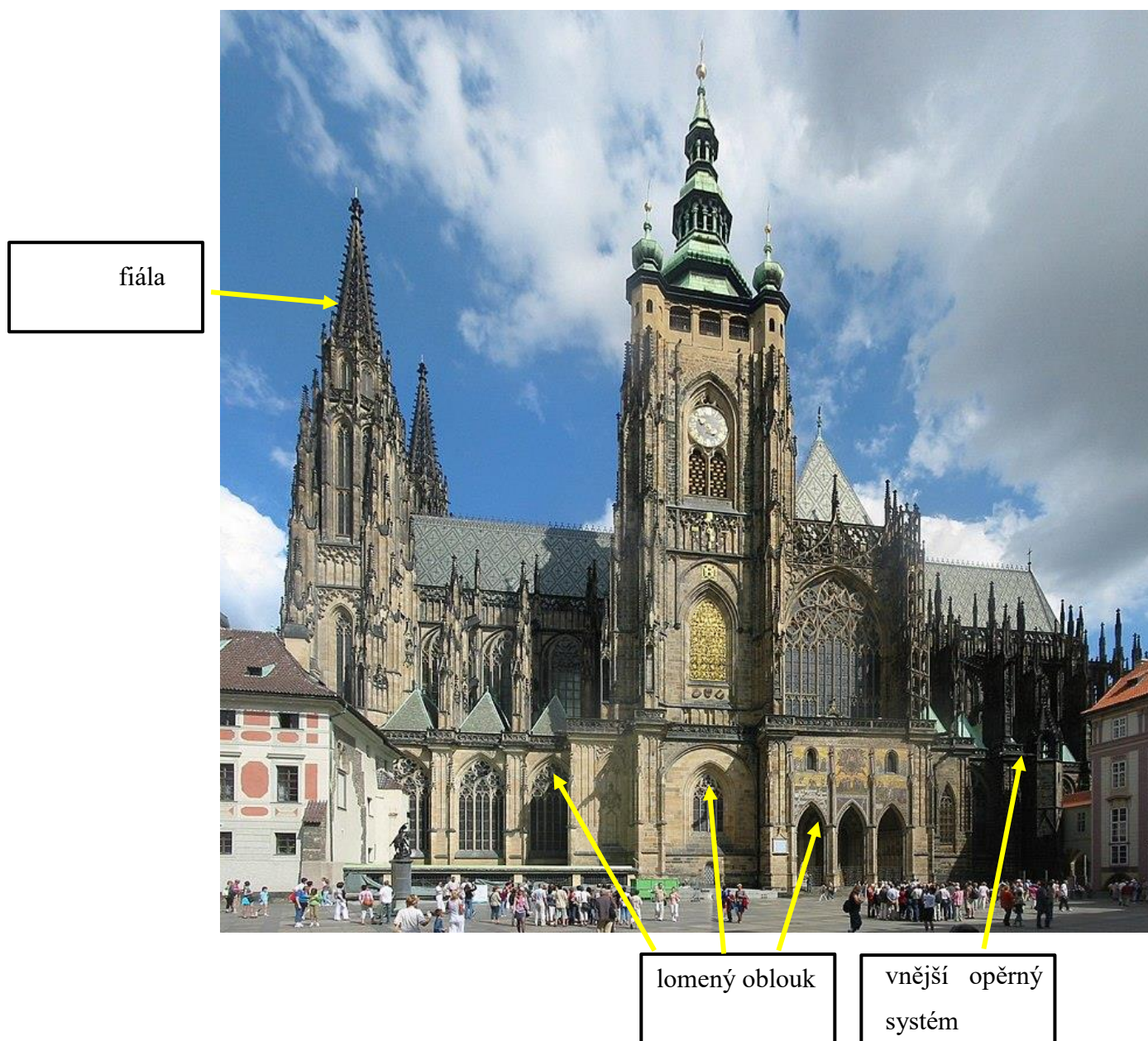
2) Přiřaď k obrázku typický znak gotiky.

Znak:	Lomený oblouk	Vitráž	Fiála	Chrlič	Portál	Žebrová klenba
Písmeno:	C	D	F	A	E	B

3) Namaluj lomený oblouk. Napiš, co ti připomíná.

4) Označ na fotografii typické znaky gotiky.

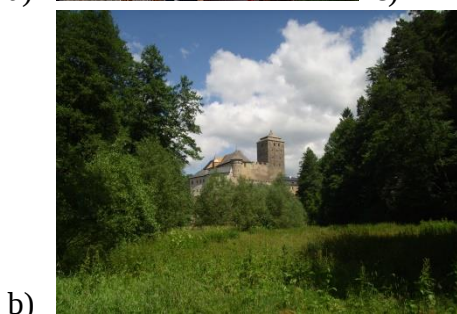
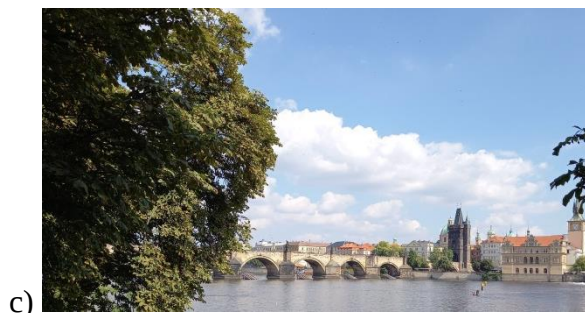

5) Najdi a napiš gotické památky v České republice.

hrad Kost, hrad Zvíkov, hrad Bezděz, klášter Vyšší Brod, klášter Zlatá Koruna, katedrála svatého Víta, Karlův most, katedrála sv. Barbory v Kutné Hoře, Staroměstská mostecká věž, Karlštejn a další

REFLEXE

- 1) **Pohlaví:** žena – muž
- 2) **Napiš dvě věci, které si vybavíš, když se řekne gotika.**
 - a)
 - b)
- 3) **Odkud čerpáš fotografie pro projekt?**
 - a) vlastní
 - b) internet
 - c) knihy
 - d) jiné
- 4) **Kterou gotickou památku bys chtěl/a i na základě dnešní hodiny navštívit?**¹²¹

Napiš proč:

.....

.....

.....

.....

¹²¹ Archiv autorky.